

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ:

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΜΕΛΗ:

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΚΟΝΣΟΛΑΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:

ΖΩΓΡΑΦΙΑ ΚΟΚΚΙΝΟΥ

A. M. 421 / 2004024

2007-2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΜΕΡΟΣ 1 ^ο	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ.....	7
1.1 ΠΩΣ ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ.....	7
1.2 ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.....	8
1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ VYGOTSKY.....	11
1.4 Η ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	11
1.5 Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	13
1.6 ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ - ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ ΓΡΑΦΗ.....	14
1.7 ΑΝΑΔΥΣΗ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ.....	17
1.8 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ.....	18
1.9 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ.....	20
2.ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ.....	21
2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ...21	
2.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ / ΤΗΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ.....	23
2.3 ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ.....	27
2.4 Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	28
2.5 Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ.....	29
2.6 ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ.....	30

ΜΕΡΟΣ 2 ^ο	31
1. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ.....	31
2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ.....	33
3. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ –ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.....	37
4. ΣΧΟΛΙΑ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52
5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	55
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	56
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	61

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πριν την παρουσίαση της παρούσας εργασίας αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην υλοποίησή της.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ την επιβλέπουσα αυτής της εργασίας, καθηγήτρια μου, την Κα. Γιαννικοπούλου Αγγελική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Με την επιστημονική της κατάρτιση και την πλατιά ερευνητική της εμπειρία με καθοδήγησε από την αρχή ως το τέλος και η συμβολή της στην ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης ήταν καίρια. Επίσης, ευχαριστώ τα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής τον Αναπληρωτή Καθηγητή Κο Παπαδόπουλο Ιωάννη για τη βοήθεια που μου πρόσφερε μέσω των μαθημάτων και των συγγραμμάτων του σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, συμβάλλοντας έτσι στην πραγματοποίηση αυτής της εργασίας και τον Λέκτορα Κο Κόνσολα Μάνο, τόσο για τη βοήθειά του στη θεωρητική τεκμηρίωση της εργασίας, όσο και για την εμπύχωση που μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο Πανεπιστήμιο.

Ευχαριστώ επίσης την εκπαιδευτικό Κα. Ζέζου Αναστασία η οποία ήταν πάντα πρόθυμη να με συμβουλευτεί, να μου δώσει λύσεις και να συμβάλει με τις παρατηρήσεις της στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στις νηπιαγωγούς του Διθέσιου Πειραματικού Νηπιαγωγείου του Πανεπιστημίου Αιγαίου Κα. Μαντικού Σέβα και Κα. Τζέτζη Χριστίνα οι οποίες δέχτηκαν να πραγματοποιηθεί στο νηπιαγωγείο τους η εκπαιδευτική μας παρέμβαση.

Ευχαριστώ ακόμα τη νηπιαγωγό Κα. Μιχαήλ Ιωάννα, υπεύθυνη της φύλαξης στο νηπιαγωγείο και τη συμφοιτήτρια μου Μεγαλογιάννη Θεοδώρα οι οποίες συνέβαλαν ενεργά σε πολλές από τις δραστηριότητες βγάζοντας φωτογραφίες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εξοικείωση και η σταδιακή κατάκτηση του γραπτού λόγου αποτελεί τα τελευταία χρόνια ένα πρόσφορο έδαφος για επιστημονικές διερευνήσεις. Οι θεωρίες που αναπτύσσονται εξετάζουν τις διεργασίες μέσα από τις οποίες το παιδί ευαισθητοποιείται, εξιχνιάζει, αντιλαμβάνεται και προσεγγίζει το γραπτό λόγο για να κατακτήσει τελικά τις γραφοαναγνωστικές δεξιότητες. Η ανάγνωση και η γραφή αποτελούν διαδικασίες που για το φυσιολογικό παιδί αρχίζουν πολύ πριν τη σχολική ηλικία και ολοκληρώνονται στα πρώτα σχολικά χρόνια. Ο J. Johnson περιγράφει την εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής σαν ένα ταξίδι, με πολλά «σταμάτα και ξεκίνα». Την περιγράφει επίσης σαν αγώνα δρόμου, όπου τρέχεις γύρω-γύρω στο διάδρομο και πρέπει να υπερπηδήσεις εμπόδια. Μερικές φορές σκοντάφτεις στα εμπόδια, αλλά ξανασηκώνεσαι και συνεχίζεις, ή μπορεί να τα παρατήσεις για λίγο και να συνεχίσεις αργότερα» (Baynham, 2002).

Η βασική υπόθεση για την παρούσα εργασία, στηρίζεται στην άποψη ότι ένα κατάλληλα διαμορφωμένο περιβάλλον προσχολικής εκπαίδευσης, το οποίο είναι πλούσιο σε γλωσσικά ερεθίσματα και υλικά, δίνει τη δυνατότητα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας να αναπτύξουν ενδιαφέρον και κίνητρα μάθησης για μια πρώτη προσέγγιση στις δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης. Ένα τέτοιο περιβάλλον φέρνει τα παιδιά κοντά στο βιβλίο. Η προώθηση του βιβλίου και η καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας βρίσκεται στις μέρες μας στο επίκεντρο του προβληματισμού των εκπαιδευτικών, των γονιών και όλων όσων ασχολούνται με την προώθηση του παιδικού βιβλίου(Ποσλάνιεκ, 1992).

Στην πορεία της εργασίας μας λοιπόν, στο πρώτο μέρος, θα αναφερθούμε σε θεωρίες σχετικές με τον τρόπο με τον οποίο αναδύονται οι δεξιότητες της γραφής και της ανάγνωσης. Αρχικά θα μιλήσουμε για την φυσιολογία της μάθησης θα αναφερθούμε δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουμε. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στη σχέση του προφορικού με το γραπτό λόγο και θα αναφέρουμε επιγραμματικά τα συμπεράσματα που διατυπώνει ο Vygotsky (1997), όπως προκύπτουν από τη μελέτη της εξελικτικής πορείας του γραπτού λόγου και αφορούν πρακτικές εφαρμογές στην εκπαίδευση. Ακολούθως θα αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται η γραφή και η ανάγνωση στο παιδί της προσχολικής ηλικίας, θα ασχοληθούμε με το φαινόμενο του «γραμματισμού» και με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάδυση του (περιβάλλον γραπτός λόγος, οικογένεια) πολύ πριν το παιδί φτάσει στο σχολείο. Έπειτα θα αφιερώσουμε ένα μεγάλο μέρος της εργασίας μας στη φιλιαναγνωσία. Θα δείξουμε ότι εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα βιώματα του παιδιού στην περίοδο που έρχεται σε επαφή με την ανάγνωση και τη γραφή. Θα αναφερθούμε στο

ρόλο της οικογένειας και του νηπιαγωγείου στην καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας αλλά και στο ρόλο της Πολιτείας και άλλων φορέων προς αυτόν το σκοπό. Επίσης θα αναφερθούμε στην παιδική λογοτεχνία και στη σχέση της με το παιδί προσχολικής ηλικίας και το νηπιαγωγείο.

Στην πορεία της εργασίας μας θα διαπιστώσουμε πως η πρόωμη έκθεση και η επαφή του παιδιού με τη λογοτεχνία και με το γραπτό λόγο γενικότερα, συμβάλλει στην ανάπτυξη του γραμματισμού. Έτσι δημιουργείται ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο μια συνεχής αλληλοτροφοδοτούμενη σχέση. Παιδιά που από πολύ μικρή ηλικία έχουν γνωρίσει τις απολαύσεις και τις δυνατότητες των κειμένων γίνονται κατά κανόνα οι αυριανοί συνειδητοί αναγνώστες, ενώ παιδιά που απλώς έχουν μάθει να διαβάζουν και να γράφουν θα αποτελέσουν κατά πάσα πιθανότητα, τους μελλοντικούς εγγράμματους, μεν, αλλά όχι απαραίτητα και αναγνώστες. Η προσφορά των προσχολικών χρόνων στην προσέγγιση της λογοτεχνίας και στη διαμόρφωση στάσης απέναντι στο διάβασμα είναι ιδιαίτερα σημαντική για το παιδί –μελλοντικό αναγνώστη (Γιαννικοπούλου, 1998).

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μας θα παρουσιάσουμε τη διδακτική μας παρέμβαση, με δραστηριότητες τις οποίες θα πραγματοποιήσουμε στο νηπιαγωγείο. Θα φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με τα διάφορα είδη βιβλίου και ιδιαίτερα με τη λογοτεχνία όπως τα παραμύθια, οι μύθοι, οι μικρές ιστορίες, τα ποιήματα, το θέατρο. Θα τα παροτρύνουμε να συμμετέχουν σε μια σειρά από ενέργειες και δράσεις που θα τα φέρουν πιο κοντά στο βιβλίο προσθέτοντας με αυτήν μας την παρέμβαση έναν επιπλέον παράγοντα στο να γίνουν τα παιδιά μελλοντικοί αναγνώστες.

Μέσα από τις δραστηριότητες μας θα βοηθήσουμε τα παιδιά να καλλιεργήσουν τον προφορικό τους λόγο συμμετέχοντας σε συζητήσεις, καλλιεργώντας ταυτόχρονα και το λεξιλόγιό τους. Θα τα βοηθήσουμε να αναπτύξουν γνώσεις για το τεχνικό κομμάτι της ανάγνωσης, (διαβάζουμε από πάνω προς τα κάτω, από αριστερά προς τα δεξιά, διαβάζουμε το κείμενο και όχι τις εικόνες, γνωρίζουμε την αρχή και το τέλος του βιβλίου). Επίσης να αναπτύξουν γνώσεις γύρω από τα βιβλία (συγγραφέας, εικονογράφος, τίτλος, εκδοτικός οίκος) κ.α. Θα προσπαθήσουμε να τους εμπνεύσουμε την αγάπη για το διάβασμα και να τους καλλιεργήσουμε την υποχρέωση για τη φροντίδα των βιβλίων. Επίσης θα προσπαθήσουμε να καλλιεργήσουμε τη φαντασία τους και να τα βοηθήσουμε να εκφραστούν δημιουργικά με διάφορους τρόπους όπως για παράδειγμα να δημιουργήσουν ιστορίες, παραμύθια, να ζωγραφίσουν, να δραματοποιήσουν κ.α.

Τέλος στο τελευταίο μέρος της εργασίας μας, θα παρουσιάσουμε τα συμπεράσματά μας.

ΜΕΡΟΣ 1^ο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ

1.1 ΠΩΣ ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ

Θεωρούμε απαραίτητο αρχικά, στην εργασία μας να αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο οικοδομείται η μάθηση και στους παράγοντες που ευνοούν αυτή τη διαδικασία, για να κατανοήσουμε τους μηχανισμούς που μας βοηθούν να αποκτήσουμε τις γραφοαναγνωστικές δεξιότητες.

Η μάθηση είναι μια φυσική, βιολογικά προγραμματισμένη λειτουργία, που βοηθά στην προσαρμογή, την επιβίωση, την εξέλιξη και την ανάπτυξη του ατόμου. Ενισχύεται όταν προσφέρονται στο άτομο, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του, επαρκή σε ποσότητα και κατάλληλα σε ποιότητα ερεθίσματα, μέσα σε συνθήκες που δε συνιστούν απειλή για το άτομο (Ζαφρανά & Κάτσιου Ζαφρανά, 1989). Από τη νηπιακή ακόμη ηλικία ο εγκέφαλος δημιουργεί προγράμματα τα οποία στηρίζονται σε πληροφορίες λεκτικές και μη, που προέρχονται από το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού. Για να αφομοιώσει τις καινούριες εμπειρίες αναζητά πληροφορίες ή εμπειρίες που συμφωνούν με τα ήδη υπάρχοντα «προγράμματα» που διαθέτει. Η μάθηση νέων πληροφοριών διευκολύνεται, όταν ο εγκέφαλος μπορεί να συσχετίζει τις νέες με αυτές που ήδη γνωρίζει (Κάτσιου, Ζαφρανά, 2001). Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος δε λειτουργεί ως παθητικός δέκτης των πληροφοριών, με τις οποίες το περιβάλλον ασταμάτητα τον τροφοδοτεί, αλλά εμπλέκεται ενεργά στην επεξεργασία τους με βάση όχι μόνο τις υπάρχουσες γνώσεις του αλλά και μέσα από διαδικασίες ανάλυσης-σύνθεσης, κωδικοποίησης, προσοχής και ανάκλησης. Μέσα από αυτήν την πορεία, η μάθηση αποτελεί μια δημιουργική διαδικασία κατά την οποία το άτομο ανασυνθέτει τις πληροφορίες που του παρέχει το περιβάλλον και ενεργά κατασκευάζει απ' αυτές το δικό του νόημα.

Σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης και της επεξεργασίας ερεθισμάτων παίζουν οι αισθήσεις. Οι αισθήσεις, μέσω των αισθητηρίων οργάνων, αποτελούν τους δέκτες των πληροφοριών του περιβάλλοντος. Πάνω στα αισθητήρια όργανα δημιουργείται μια πρώτη αντανάκλαση του έξω κόσμου, η οποία στη συνέχεια θα μεταφερθεί στον εγκέφαλο, όπου θα γίνει η επεξεργασία και θα συνδυαστεί με προηγούμενες εμπειρίες για να μετατραπεί τελικά σε αντίληψη του ερεθίσματος. Τα ερεθίσματα, που μεταδίδονται με τα αισθητήρια

όργανα στα κύτταρα του εγκεφάλου δε μένουν εστιασμένα αλλά διαχέονται σταδιακά προς όλες τις κατευθύνσεις. Έτσι αφού κατανεμηθεί η πληροφορία ερέθισμα, αναλύεται. Όσο περισσότερες αισθήσεις συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της μάθησης, τόσο πιο αποτελεσματική γίνεται (Ζαφρανάς & Κάτσιου-Ζαφρανά, 1991).

Στη διαδικασία της μάθησης συμμετέχουν πολλά υποσυστήματα του εγκεφάλου, όπως είναι τα κιναισθητικά και τα κινητικά (Κάτσιου- Ζαφρανά, 2001). Γνωστοί παιδαγωγοί από παλιά, όπως η Montessori, θεώρησαν την κίνηση ουσιαστικό παράγοντα δημιουργίας της νόησης. Ο Dewey επίσης τόνισε ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος μάθησης είναι η «μάθηση μέσω πράξης». Αυτό επιβεβαίωσαν και πρόσφατες έρευνες. Έδειξαν οι έρευνες αυτές, ότι είναι απαραίτητο για τον αναπτυσσόμενο εγκέφαλο να του παρέχονται ευκαιρίες για προσωπικές εμπειρίες μέσα από ποικίλα και επιλεγμένα σχήματα δράσης-πράξης προκειμένου να αναπτύξει αντίστοιχες ικανότητες. (Κάτσιου-Ζαφρανά, 1996).

Η σημασία της πρώιμης μάθησης και κατ' επέκταση της προσχολικής εκπαίδευσης μέσω της δράσης-πράξης και της ενεργοποίησης όσο το δυνατόν περισσότερων αισθήσεων αναγνωρίζεται σήμερα από τους περισσότερους επιστήμονες. Οι δραστηριότητες του παιδιού στην πορεία εξερεύνησης ενός περιβάλλοντος, πλούσιου σε κατάλληλα ερεθίσματα, έχουν ως αποτέλεσμα να αναπτύσσονται και να σταθεροποιούνται οι συνάψεις στα νευρικά κύτταρα του εγκεφάλου, πράγμα που διευκολύνει την ομαλή μελλοντική του ανάπτυξη (Κάτσιου-Ζαφρανά, 2001).

Οι παραπάνω διαπιστώσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση, άτυπη και θεσμοθετημένη, επιδρά καθοριστικά στη νοητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Υπάρχουν λοιπόν σήμερα, όλες οι ενδείξεις σύμφωνα με τις οποίες χρειάζεται να δημιουργηθεί, ειδικά για το παιδί της προσχολικής ηλικίας, ένα περιβάλλον με κατάλληλο παιδαγωγικό υλικό γνωστικής ανάπτυξης και κατάλληλα ερεθίσματα, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να αναπτυχθεί ομαλά.

1.2 ΣΧΕΣΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Η γλώσσα είναι ένα πολύπλοκο σύστημα που έχει πρωταρχικό του σκοπό να κάνει δυνατή την επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους. Ο σκοπός αυτός της γλώσσας επιτυγχάνεται γιατί η ίδια συμβολίζει και αντιπροσωπεύει αντικείμενα, ιδέες, συναισθήματα και γεγονότα. Με το συμβολικό χαρακτήρα της γλώσσας επιτρέπεται η πληροφόρηση για πράγματα και πρόσωπα ανεξαρτήτως χώρου και χρόνου, γίνεται δυνατή η ανταλλαγή αφηρημένων σκέψεων και μεταδίδονται γνώσεις από τη μια γενιά στην άλλη. Κατεξοχήν

σύμβολα της γλώσσας, τα μέσα επικοινωνίας που εκφράζουν νόημα, είναι οι λέξεις (Βοσνιάδου, 1992).

Το παιδί μαθαίνοντας τις λέξεις της γλώσσας που ακούει γύρω του, αποκτά την ικανότητα της γλωσσικής επικοινωνίας. Στο επικοινωνιακό αυτό σύστημα, η ολοκλήρωση της γλωσσικής μάθησης είναι το αποτέλεσμα μιας εξελικτικής διαφοροποίησης, η οποία αρχίζει με το κλάμα του μωρού και φτάνει μέχρι και τη χρήση της σύνθετης πρότασης στην προσχολική ηλικία. Η απόκτηση και η χρήση του δημιουργικού χαρακτήρα της γλώσσας είναι η σπουδαιότερη κατάκτηση του παιδιού στη μάθηση της γλώσσας. Το παιδί αποκτά δηλαδή την ικανότητα να κατανοεί και να μεταδίδει πληροφορίες, χρησιμοποιώντας τα γλωσσικά σύμβολα με μια δομημένη μορφή, η οποία ακολουθεί ορισμένους γραμματικούς κανόνες. Η κατάκτηση αυτή του παιδιού αποδεικνύει, κατά τον γλωσσολόγο Noam Chomsky, ότι η γλώσσα είναι μια αποκλειστική και μοναδική ιδιότητα και ικανότητα επικοινωνίας του ανθρώπου, η οποία δεν μπορεί να συγκριθεί με τον τρόπο επικοινωνίας των ζώων (Πόρποδας, 1984). Στη γλωσσική επικοινωνία τα σύμβολα της γλώσσας είναι οι λέξεις, οι οποίες δομούνται και σχηματίζουν προτάσεις με εννοιολογικό περιεχόμενο. Ο τρόπος δόμησης των λέξεων καθορίζεται «από ένα σύστημα γραμματικό-συντακτικών κανόνων, οι οποίοι καθιστούν δυνατό το σχηματισμό απεριόριστου αριθμού προτάσεων από καθορισμένο αριθμό λεξικών μονάδων» (Πόρποδας, 1984).

Όσον αφορά στη διαμόρφωση του γλωσσικού κώδικα, εμπειρικές παρατηρήσεις στη δεκαετία του '70 ενίσχυσαν την άποψη ότι οι γλωσσικές δομές δεν είναι αποτέλεσμα λειτουργιών του εγκεφάλου που αφορούν μόνο τη γλώσσα αλλά και γνωστικών διαδικασιών που οικοδομούνται με βάση την κοινωνική εμπειρία. Έτσι τις τελευταίες δεκαετίες ιδιαίτερα αποδεκτή από τους γνωστικούς ψυχολόγους (Bruner, Bloom), είναι η αλληλεπιδραστική προσέγγιση χωρίς όμως να απορρίπτεται και η βιολογική βάση της γλωσσικής ανάπτυξης. Οι θεωρητικοί της αλληλεπίδρασης δίνουν έμφαση τόσο στις γνωστικές διεργασίες που συνδέονται με τη γλωσσική ανάπτυξη όσο και στο ρόλο που παίζει το κοινωνικό περιβάλλον προς την κατεύθυνση αυτή, το οποίο παρέχει ένα σύστημα υποστήριξης για την απόκτηση της γλώσσας σύμφωνα με τον Bruner (Cole & Cole, 2001). Το παιδί σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή δεν είναι παθητικός δέκτης των περιβαλλοντικών ερεθισμάτων αλλά αλληλεπιδρά μ' αυτά μέσω των γνωστικών δομών και οδηγείται στη γλωσσική απόκτηση (Τζουριάδου, 1995). Συνοψίζοντας μπορούμε να διατυπώσουμε την άποψη ότι όλα τα φυσιολογικά παιδιά που μεγαλώνουν κάτω από ποικίλες περιβαλλοντικές συνθήκες και τρόπους διαπαιδαγώγησης, κατακτούν βασικά στοιχεία της γλώσσας σε μεγάλο βαθμό, μέσα σε περιορισμένο χρονικό διάστημα (Ζαφρανά, 1996). Η ευρεία όμως ανάπτυξη και ο

εμπλουτισμός των γλωσσικών ικανοτήτων προϋποθέτει συμμετοχή και αλληλεπίδραση με δραστηριότητες του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Είναι κοινά αποδεκτό ότι υπάρχουν τόσο σημαντικές διαφορές μεταξύ του γραπτού λόγου και της ομιλίας που πολλοί παρομοιάζουν την εκμάθηση του με την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται πιθανόν στο ότι ο προφορικός λόγος αναπτύσσεται αυτόνομα στα πλαίσια ενός προκαθορισμένου προγράμματος ωρίμανσης, μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, ενώ η κατάκτηση της ανάγνωσης και της γραφής προϋποθέτει προσεγγίσεις μέσα από τη διδασκαλία και φαίνεται ότι επηρεάζεται από γνωστικούς και κοινωνικό-πολιτισμικούς παράγοντες καθώς και από την ίδια τη φύση του γραπτού λόγου (Πόρποδας, 1995). Εξετάζονται όμως και λόγοι ιστορικοί. Η γραφή εμφανίστηκε στην ανθρώπινη ιστορία πολύ αργότερα από ότι η ομιλία με σκοπό, όπως είπαμε και πιο πάνω, να αποθηκεύονται και να μεταβιβάζονται πληροφορίες από απόσταση στο χρόνο και το χώρο.

Όσον αφορά στη γραφή, εξελίχτηκε σε κάτι περισσότερο από καταγεγραμμένο λόγο με δικό της γραμματικό χαρακτήρα και δημιούργησε μια νέα συνείδηση για το λόγο, που οδήγησε τους ανθρώπους στη διαμόρφωση θεωριών που αφορούν τη δομή και τους σκοπούς που επιτελεί. Τις τελευταίες δεκαετίες το ενδιαφέρον των ερευνητών προσέλκυσε η εξέλιξη της πρώτης γραφής του παιδιού της προσχολικής ηλικίας με επιρροές από τις θεωρίες του Piaget και του Vygotsky.

Η διαδικασία της κατάκτησης του γραπτού λόγου αποτελεί ένα πολυδιάστατο, κοινωνικό φαινόμενο που προσεγγίζεται κυρίως από τη γνωστική αλλά και την κοινωνικό-συναισθηματική οπτική. Κρίνεται σκόπιμο να διευκρινίσουμε και να παραθέσουμε, σε θεωρητικό επίπεδο, απόψεις μέσα από τη γνωστική προσέγγιση, για τις βασικές δεξιότητες του γραπτού λόγου, τη γραφή και την ανάγνωση, αφού η εργασία μας αφορά την ευαισθητοποίηση των παιδιών σε αυτές.

1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ VYGOTSKY

Ο Vygotsky φαίνεται ότι δεν αποδέχεται την επικρατούσα άποψη της εποχής του στην ψυχολογία, ότι η γραφή είναι απλά μια σύνθετη κινητική δεξιότητα. Στις έρευνες του για να προσεγγίσει την ψυχολογία της γραφής προτείνει την κατανόηση όλης της ιστορίας ανάπτυξης σημείων στο παιδί και τη θέση που κατέχει η γραφή σε αυτήν. Έτσι θεωρεί τη χειρονομία ως το αρχικό οπτικό σύμβολο που εμπεριέχει τη μελλοντική γραφή των παιδιών και αντιμετωπίζει τα πρώτα παιδικά σχέδια ως χειρονομίες. Υποστηρίζει ότι η διδασκαλία της γραφής μπορεί να ξεκινήσει από την προσχολική ηλικία και αναφέρει χαρακτηριστικά τα νηπιαγωγεία της Montessori στην Ιταλία, όπου τα παιδιά γράφουν γύρω στα τέσσερα και διαβάζουν πολύ καλά στην ηλικία των πέντε ετών, δεξιότητες που αποκτούν μέσα από προπαρασκευαστικές ασκήσεις και κατάλληλο παιδαγωγικό υλικό. Εκφράζει όμως τις αντιρρήσεις του, όταν η γραφή περιορίζεται απλά σε μια μηχανική διαδικασία και δεν εξυπηρετεί τις πραγματικές ανάγκες του παιδιού. Θεωρεί ότι η γραφή πρέπει «να έχει νόημα για τα παιδιά» και να συνδέεται με πράγματα της ζωής τους αναγκαία και χρήσιμα. Τέλος διατυπώνει την άποψη ότι το παιδί πρέπει να προσεγγίζει τη γραφή φυσικά και αβίαστα και προβάλλει την προσφορά της Montessori προς αυτήν την κατεύθυνση (Vygotsky, 1997).

1.4 Η ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Η γραφή οικοδομείται μέσα σε μια εξελικτική πορεία που είναι αισθητή και ομοιόμορφη σε όλα τα παιδιά. Υπάρχει ένα σταδιακό πέρασμα από τα ορνιθοσκαλίσματα, στην ανάγκη να μεταφέρει κάποιο μήνυμα στο χαρτί, στη δημιουργία κειμένων ως κατασκευή. Τα παιδιά μαθαίνουν τις χρήσεις του γραπτού λόγου πριν να μάθουν τη σχηματική τους παρουσία. Η γραφή των παιδιών αναπτύσσεται μέσα από μια διαδικασία συνεχούς ανακάλυψης των μορφών (σχήματα) του γραπτού λόγου.

Τα στάδια της εξέλιξης της γραφής έχουν περιγραφεί έπειτα από μακροχρόνιες μελέτες και από τους Clay (1975), Ferreiro και Teberosky (1982), Temple, Nathan, Temple και Burris (1993) (Κουτσοβάνου, 2000) και είναι τα εξής:

- *Το στάδιο του μουντζουρώματος ή μουντζουρογράφημα:* Όπως τα παιδιά φλυαρούν, πριν μάθουν να μεταχειρίζονται λέξεις, κατά τον ίδιο τρόπο, το πρώτο στάδιο γραφής είναι το μουντζούρωμα.
- *Γραμμικό επαναλαμβανόμενο στάδιο:* Τα παιδιά, στο στάδιο αυτό, ανακαλύπτουν ότι η γραφή είναι συνήθως οριζόντια και ότι τα γράμματα τοποθετούνται σε μια σειρά κατά

μήκος της σελίδας. Νομίζουν επίσης, ότι μια λέξη που αναφέρεται σε κάτι μεγάλο, έχει τη μορφή μιας μακρύτερης γραμμής, από τη γραμμή μιας λέξη που αναφέρεται σε κάτι μικρό. Τα παιδιά ψάχνουν για συγκεκριμένες συνδέσεις μεταξύ των λέξεων και των εννοιολογικών περιεχομένων τους και αναμειγνύουν κάποιους τύπους γραμμάτων με γραμμοειδείς μουτζούρες.

- *Στάδιο ορθογραφίας τυχαίων γραμμάτων:* Στο στάδιο αυτό το παιδί μαθαίνει ποιοι τύποι είναι αποδεκτοί ως γράμματα και τα χρησιμοποιεί με τυχαία σειρά, για να αναφερθεί σε λέξεις ή προτάσεις. Συνήθως παράγει σειρές γραμμάτων που δεν έχουν καμιά σχέση με τους ήχους των λέξεων, στις οποίες προσπαθεί να αναφερθεί.
- *Στάδιο γράμματος - ονόματος ή φωνητικής γραφής:* Στο επόμενο στάδιο τα παιδιά αρχίζουν να συνειδητοποιούν τη σχέση μεταξύ γραμμάτων και ήχων. Η αρχή αυτού του σταδίου συχνά περιγράφεται ως γραφή γράμματος - ονόματος, γιατί τα παιδιά γράφουν τα γράμματα, τα ονόματα των οποίων και οι ήχοι είναι τα ίδια. Αρχίζουν να παρουσιάζουν λέξεις που αντιπροσωπεύουν ακριβώς αυτό που ακούν, ή μια ολόκληρη λέξη μ' ένα γράμμα ή μια συλλαβή.
- *Στάδιο μεταβατικής ορθογραφίας:* Καθώς τα παιδιά μαθαίνουν περισσότερα για το σύστημα της γραπτής γλώσσας, αρχίζουν να κατανοούν και τους κανόνες της. Αρχίζουν να γράφουν κάποιες λέξεις με τη συμβατική ορθογραφία, παρόλο που η ορθογραφία τους μέχρις αυτού του σημείου είναι φωνητική. Επειδή, τα παιδιά είναι εξοικειωμένα πολύ συχνά με ορισμένες λέξεις, μαθαίνουν τη συμβατική τους ορθογραφία πολύ νωρίς. Αυτό το στάδιο ορθογραφίας ονομάζεται μεταβατικό γιατί το παιδί μεταβαίνει από τη φωνητική ορθογραφία στην καθορισμένη και στη συμβατική.
- *Στάδιο συμβατικής ορθογραφίας:* Είναι το στάδιο κατά το οποίο τα παιδιά επιτυγχάνουν το μέγιστο αποτέλεσμα στα πλαίσια της συμβατικής ορθογραφίας..

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι η γραφή των παιδιών χαρακτηρίζεται από μια μεταβατικότητα. Συχνά, σ' ένα δείγμα γραφής του παιδιού εντοπίζονται στοιχεία από προηγούμενα στάδια, όμως αυτό δεν είναι ανησυχητικό. Πολλές φορές δε δείχνουν ενδιαφέρον να συνεχίσουν τον πειραματισμό τους με τη γραφή. Ο κυρίαρχος στόχος μας είναι να σεβαστούμε τους ρυθμούς ανάπτυξης κάθε παιδιού και να μη βγάζουμε «εύκολα και αβίαστα» συμπεράσματα για τη γραφή και την ανάγνωση. Από παρατηρήσεις σε νηπιαγωγεία καταφαίνεται ότι τα παιδιά θεωρούν ευκολότερα τα κεφαλαία γράμματα γι' αυτό και τα χρησιμοποιούν περισσότερο.

1.5 Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Εξετάζοντας τώρα την ανάγνωση μέσα από τη σκοπιά της γνωστικής ψυχολογίας διαπιστώνουμε ότι η πλήρης διαδικασία της ανάγνωσης περιλαμβάνει δύο βασικές και ανεξάρτητες λειτουργίες: την αποκωδικοποίηση και την κατανόηση. Για την κατάκτηση των αναγνωστικών αυτών λειτουργιών κρίνονται απαραίτητες τρεις δεξιότητες (Πόρποδας, 1984 α):

- ✓ Γνώση των γραμμάτων και των κανόνων γραφημικής και φωνημικής αντιστοιχίας για την αναγνώριση και την προφορά των λέξεων.
- ✓ Κατανόηση λέξεων και προτάσεων. Η ικανότητα της αποκωδικοποίησης μιας λέξης, δηλαδή η αναγνώριση της προφοράς και της ερμηνείας της, δεν αρκεί για την κατανόηση του περιεχομένου της. Έχει αποδειχθεί ότι στον επαρκή αναγνώστη τα συμφοραζόμενα επιταχύνουν την αναγνώριση αλλά και την ερμηνεία της λέξης.
- ✓ Γνωστική κατάκτηση του κειμένου και ικανότητα κριτικής ανάλυσης.

Η διαδικασία της ανάγνωσης λοιπόν για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αποτελεί μια σύνθετη δραστηριότητα που δεν είναι εύκολα αντιληπτή. Ένα από τα πρώτα βήματα των παιδιών στην αναγνωστική διαδικασία είναι η συνειδητοποίηση ότι διαβάζουμε τα τυπωμένα γράμματα και όχι τις εικόνες (Γιαννικοπούλου, 1998). Υπάρχει η άποψη ότι τα μικρά παιδιά μέχρι τριών χρονών πιστεύουν ότι το νόημα δεν παράγεται από το γραπτό λόγο αλλά από την εικόνα. Γι' αυτό όταν προσποιούνται ότι διαβάζουν μια ιστορία, δείχνουν με το δάχτυλο τους την εικόνα. Παλιότερες έρευνες (Clay, 1975 στο Γιαννικοπούλου, 1998), καταγράφουν ότι τα παιδιά ανάμεσα στα τρία και τα πέντε τους χρόνια αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι υπάρχει ένα είδος αντιστοιχίας ανάμεσα στα σημάδια πάνω στην τυπωμένη σελίδα και στη γλώσσα που μιλούν. Η αντιστοιχία μεταξύ γραπτού και προφορικού λόγου είναι μια διαδικασία που συνειδητοποιούν από πολύ νωρίς, πριν μάθουν να διαβάζουν. Σταδιακά τα παιδιά καταλαβαίνουν ότι κάθε λέξη είναι ένα σύνολο γραφικών σημείων και συνήθως τα περισσότερα στην αρχή θεωρούν ότι για κάθε λέξη υπάρχει ένα σύμβολο. Στη συνέχεια εστιάζονται στις συλλαβές και τελικά συνειδητοποιούν ότι τα γράμματα αντιστοιχούν σε όλα τα φωνήματα μιας λέξης (Cole & Cole, 2001).

Η διδασκαλία των στρατηγικών ανάγνωσης, με τις οποίες επιτυγχάνεται η κατανόηση του νοήματος, πρέπει να ξεκινάει από τα πρώτα στάδια της ανάγνωσης κατά τις πρώτες επαφές του παιδιού με τα κείμενα. Στα μεγαλύτερα παιδιά προτού να διαβαστεί το κείμενο, το παιδί κινητοποιείται να υποθέσει, να συζητήσει, να παρουσιάσει τις ιδέες του, να φανταστεί το περιεχόμενο του κειμένου, το θέμα, να κάνει σχόλια και στη συνέχεια να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει τις υποθέσεις του κατά την επεξεργασία του κειμένου.

Τέτοιες δραστηριότητες δεν αφορούν μόνο τις αρχικές περιόδους ανάγνωσης, αλλά όλη τη διάρκεια της σχολικής του πορείας. Όταν ένα παιδί αντιμετωπίζει ένα κείμενο, το επεξεργάζεται όπως κι ένας ενήλικας. Κάνει μια υπόθεση, προβλέπει, φαντάζεται τι μπορεί να λέει με βάση τις εικόνες, τα συμφραζόμενα και άλλες ενδείξεις, στη συνέχεια επαληθεύει την υπόθεση χρησιμοποιώντας τις γνώσεις του σαν εργαλεία (αποκωδικοποίηση, συμφραζόμενα) και στο τέλος κάνει για το κείμενο που διαβάζει εννοιολογικούς συσχετισμούς και προεκτάσεις.

1.6 ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ - ΑΝΑΛΥΟΜΕΝΗ ΓΡΑΦΗ

Η κατάκτηση των δεξιοτήτων της γραφής και της ανάγνωσης από το παιδί θεωρείται ότι αποτελεί κλειδί για τη δια βίου μάθηση. Δυσκολίες στην απόκτηση των παραπάνω δεξιοτήτων αποθαρρύνουν το παιδί, δημιουργούν αρνητική σχέση με το σχολικό περιβάλλον και τελικά μπορούν να λειτουργήσουν ανασταλτικά υποθάλποντας μια σχολική αποτυχία. Είναι γεγονός ότι οι έρευνες για την ευαισθητοποίηση και σταδιακή κατάκτηση από το μικρό παιδί του γραπτού λόγου, αναπτύχθηκαν μόλις τις τελευταίες δεκαετίες σε αντίθεση με τις μελέτες για την ανάπτυξη των γλωσσικών ικανοτήτων του παιδιού που απασχόλησαν σημαντικό αριθμό ερευνητών εδώ και πολλά χρόνια. Ιδιαίτερη στροφή παρατηρείται τελευταία στην ουσιαστική μελέτη της προσχολικής ηλικίας όσον αφορά στη γνωστική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού με αποτέλεσμα να διαφοροποιούνται οι προσδοκίες για την προσφορά της οικογένειας και του νηπιαγωγείου στο παιδί της προσχολικής ηλικίας και να επικρατούν απόψεις για την αναγκαιότητα της έγκαιρης ευαισθητοποίησης του στο γραπτό λόγο. Έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1980 οι επιστήμονες υποστήριζαν ότι υπάρχει μια συγκεκριμένη στιγμή – που συμπίπτει με την είσοδο στο δημοτικό σχολείο – κατά την οποία το παιδί είναι έτοιμο να αρχίσει να διδάσκεται ανάγνωση. Ο όρος “αναγνωστική ετοιμότητα” (reading readiness) αναφερόταν ακριβώς «σε εκείνο το στάδιο ανάπτυξης, κατά το οποίο το παιδί, είτε λόγω ωριμότητας είτε λόγω προηγούμενων γνώσεων είτε λόγω και των δύο, είναι έτοιμο να διαβάζει εύκολα και αποδοτικά» (Τάφα, 2001). Το αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης ήταν ο καθορισμός μιας σειράς κριτηρίων που αξιολογούσαν συγκεκριμένες γνωστικές και γλωσσικές δεξιότητες (νοητική ανάπτυξη, ακουστική, οπτική διάκριση, ανάπτυξη λεξιλογίου κ.ά.) των παιδιών προσχολικής ηλικίας προτού οι εκπαιδευτικοί τα φέρουν σε επαφή με τον γραπτό λόγο. Από τα τέλη όμως της δεκαετίας του 1980 το θέμα της κατάκτησης των δεξιοτήτων της ανάγνωσης και της γραφής προσεγγίζεται διαφορετικά.

Ο «γραμματισμός» αποτελεί ένα σχετικά νέο όρο στο ελληνικό λεξιλόγιο και, ενώ περιλαμβάνει την έννοια του αλφαριθμητισμού, είναι ευρύτερος από αυτόν. Πρόκειται για μετάφραση του αγγλικού όρου literacy, που έχει επίσης αποδοθεί στην ελληνική γλώσσα ως εγγραμματοσύνη και ο οποίος δεν αναφέρεται απλά στην ικανότητα για ανάγνωση και γραφή. Η έννοια «γραμματισμός» αφορά τη δυνατότητα του ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς επίσης μη γλωσσικά κείμενα (λ.χ. εικόνες, σχεδιαγράμματα, κλπ.). (www.komvos.edu.gr/periodiko).

Την τελευταία εικοσαετία όλο και περισσότερες έρευνες για την ανάπτυξη του γραμματισμού ρίχνουν φως στις ενέργειες του παιδιού να κατανοήσει στη σύγχρονη κοινωνία τη λειτουργία και το ρόλο του γραπτού λόγου. Το παιδί δε θεωρείται πλέον παθητικός δέκτης τυπικής διδασκαλίας της ανάγνωσης και ούτε η κατάκτηση της χρησιμοποίησης του γραπτού λόγου θεωρείται το αποτέλεσμα μόνο μιας διδακτικής διαδικασίας, η οποία ολοκληρώνεται στον πρώτο χρόνο της σχολικής του φοίτησης. Στην προσχολική ή σχολική ζωή δεν πιστεύεται πλέον ότι υπάρχει στάδιο «προαναγνωστικών δεξιοτήτων» ή μια «προαναγνωστική φάση». Συνεπώς οι όροι προαναγνωστικός-ή-ό της «αναγνωστικής ετοιμότητας» αντικαθίστανται από νέες θεωρήσεις που ορίζουν τις ρίζες του γραμματισμού όχι ως απουσία γραφικής και αναγνωστικής ετοιμότητας, επομένως προ-αναγνωστικής φύσης, αλλά επικρατεί ο όρος «ανάδυση του γραμματισμού» (emergent literacy), ο οποίος περιγράφει την εξελικτική διαδικασία συνέχειας και ασυνέχειας, αφομοίωσης και συμμόρφωσης (Παπούλια-Τζελέπη, 1997).

Με τον όρο «αναδύμενος γραμματισμός» ορίζονται όλες οι στάσεις, οι γνώσεις και οι δεξιότητες που σχετίζονται με την αποκωδικοποίηση του γραπτού λόγου και την κατανόηση του μηνύματός του, καθώς και την παραγωγή κωδικοποιημένων μηνυμάτων που παρατηρούνται πριν την είσοδο του παιδιού στο δημοτικό σχολείο. (Παπούλια-Τζελέπη, 1997).

Η ανάπτυξη του γραμματισμού γίνεται με τρόπο φυσικό μέσα στο οικογενειακό και το κοινωνικό μας περιβάλλον. Καθώς μαθαίνουμε τη μητρική μας γλώσσα κατορθώνουμε να επικοινωνούμε με διαφορετικά πρόσωπα σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις μέσα από διάφορα είδη λόγου και τύπους κειμένων.

Η ανάπτυξη του γραμματισμού ξεκινά πολύ πριν την τυπική διδασκαλία. Ο όρος εμπεριέχει την έννοια της δυναμικής κίνησης και κατανόησης. Το μικρό παιδί δεν είναι ο άγραφος χάρτης στον οποίο εγγράφονται παθητικά οι εμπειρίες, αλλά ο δυναμικός, ενεργητικός οργανωτής των εμπειριών, που με την ενεργητική του δράση αντιλαμβάνεται και

κατανοεί τον κόσμο γενικά και τον κόσμο του γραπτού λόγου ειδικότερα. (Παπούλια-Τζελέπη, 1997).

Οι σύγχρονες έρευνες έχουν θέσει τα θεμέλια για νέους τρόπους μελέτης και σκέψης σχετικά με την αναδυόμενη γραφή. Οι Teal και Sulzby (Κουτσοβάνου, 2000) υπογράμμισαν τις χαρακτηριστικές διαστάσεις των νέων ερευνών.

Ανάμεσα στα κύρια χαρακτηριστικά τους επισημαίνουν ότι:

- Το ηλικιακό εύρος έχει επεκταθεί, ώστε να περιλαμβάνονται παιδιά ηλικίας 14 μηνών και μικρότερα.
- Ο γραμματισμός δεν θεωρείται πια απλά μια νοητική δεξιότητα, αλλά μια σύνθετη δραστηριότητα με κοινωνικές, γλωσσολογικές και ψυχολογικές πλευρές.
- Η μάθηση της ανάγνωσης και της γραφής γίνεται αντιληπτή ως πολυδιάστατη έννοια και συνδέεται τόσο με το φυσικό περιβάλλον του παιδιού όσο και του σχολείου. Η μελέτη του περιβάλλοντος αυτού οδηγεί σε χρήσιμα συμπεράσματα.
- Η μελέτη της μάθησης της ανάγνωσης και της γραφής από την οπτική γωνιά του παιδιού μας έχει δώσει νέες γνώσεις για το πώς τα μικρά παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν. Η διαδικασία αυτή αρχίζει πολύ νωρίς και είναι συνεχής. Το μεγαλύτερο μέρος εκείνων που μαθαίνουν προκύπτει ως φυσική εκδήλωση της καθημερινής ζωής και όχι ως κάτι σπάνιο και μυστηριώδες.
- Η μάθηση της ανάγνωσης και της γραφής είναι αλληλένδετες διαδικασίες που αναπτύσσονται αρμονικά με τον προφορικό λόγο. Η επεξεργασία της γλώσσας -ακοή / ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή αναπτύσσονται σε αλληλεξάρτηση. Κάθε μία διαμορφώνει και ενισχύει τις άλλες. Απαιτεί ενεργητική συμμετοχή σε δραστηριότητες που έχουν νόημα για την καθημερινή ζωή των παιδιών και συνεπάγεται αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους που αποτελούν τον περίγυρο τους.
- Η μάθηση της ανάγνωσης και της γραφής ενισχύεται ιδιαίτερα από δραστηριότητες, όπου όλοι μοιράζονται από κοινού βιβλία. Σχεδόν όλα τα παιδιά κάνουν κτήμα τους τις προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν, όταν αρχίζουν να μαθαίνουν να μιλούν. Όταν πηγαίνουν στο νηπιαγωγείο στην ηλικία των τεσσάρων ετών, είναι ικανά να συνομιλούν με τους ενήλικους και τους συνομήλικους του περιβάλλοντος. Και το κατορθώνουν αυτό χωρίς τυπική εκπαίδευση. Το να μαθαίνεις να διαβάζεις όπως το να μιλάς είναι μία διαδικασία εξελικτική. Τα πρώτα στάδια της ανάγνωσης μοιάζουν πολύ λίγο με τους τύπους της «ώριμης ανάγνωσης». Όπως το βρέφος αρχίζει να συνομιλεί με τους ενήλικους γύρω του, με τον ίδιο τρόπο γίνεται αναγνώστης διαμέσου της συχνής επαφής του με δραστηριότητες ανάγνωσης, που γίνονται από τους ενήλικους του περιβάλλοντος του. Ο αναδυόμενος γραμματισμός

περιγράφει διαδικασίες που είναι σημαντικές για την εκμάθηση της ανάγνωσης και συντελούνται πολύ πιο νωρίς από την είσοδο του παιδιού στο σχολείο.

1.7 ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Με τον όρο «περιβάλλον γραπτός λόγος» δηλώνεται η διαφορετική σε περιεχόμενο και λειτουργία πληθώρα δειγμάτων του γραπτού λόγου που συναντά το παιδί στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον (Γιαννικοπούλου, 1998). Η παρουσία ερεθισμάτων γραπτού λόγου, στις ποικίλες εκφάνσεις του, στο άμεσο περιβάλλον ανατροφής ενός παιδιού αναδεικνύεται τόσο σημαντική, ώστε να αποτελεί τον κύριο άξονα πολλών θεωρητικών προσεγγίσεων ή ακόμη και αναλυτικών προγραμμάτων στον τομέα της πρώτης γραφής και ανάγνωσης.

Σήμερα είναι γενικά αποδεκτό ότι τα παιδιά που έρχονται καθημερινά σε επαφή με γραπτά μηνύματα κατακτούν δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης πριν ακόμη τις διδαχτούν. Έτσι όταν ένα παιδί ξεκινήσει το σχολείο έχει ήδη εφοδιαστεί με έναν μεγάλο αριθμό από δεξιότητες που θα το οδηγήσουν στην εκμάθηση της γραφής και της ανάγνωσης. Η πόλη, η γειτονιά, η αγορά κ.α. κατακλύζουν το παιδί με γραφικά και αναγνωστικά ερεθίσματα. Καθημερινά έρχεται σε επαφή με ετικέτες προϊόντων, σήματα οδικής κυκλοφορίας, επιγραφές καταστημάτων, εφημερίδες, περιοδικά, διαφημιστικά φυλλάδια κλπ. έχοντας έτσι τη δυνατότητα να μελετήσει με τρόπο απλό και αβίαστο το γραπτό λόγο και να συνειδητοποιήσει τη λειτουργικότητα του, διαμορφώνοντας τις δικές του υποθέσεις σχετικά με αυτόν.

Πιο αναλυτικά σύμφωνα με την Adams (1994), τα παιδιά περνούν από μια σειρά σταδίων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αντίληψης της γραφής. Το πρώτο αφορά την αντίληψη ότι τα σημάδια που φαίνονται εικονικά ακατανόητα μεταφέρουν μηνύματα στους μεγάλους. Στη συνέχεια παρατηρούν ότι τα γράμματα βρίσκονται γραμμένα παντού, σε χαρτιά, φωτεινές πινακίδες, τοίχους κουτιά κλπ. Έχουν διάφορα μεγέθη, μπορεί να είναι χρωματιστά ή ασπρόμαυρα, να συνοδεύονται από εικόνες ή όχι. Τα παιδιά από τη στιγμή που διακρίνουν τη γραφή συνειδητοποιούν ότι υπάρχει παντού, σε βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, συσκευασίες κ.α. Κάπου σ' αυτό το σημείο καταλαβαίνουν ότι η γραφή συμβολίζει τη γλώσσα, αφού μέσω των γραμμάτων δίνονται και λαμβάνονται πληροφορίες. Η γραφή στηρίζει την πληροφορία και μπορεί ο καθένας να την παράγει με πολλά μέσα που βοηθούν κάποιον να γράψει όπως μολύβια, στυλό,μπογιές αλλά και Η/Υ.

Από τη στιγμή που τα παιδιά ξεχωρίζουν τη γραφή, εστιάζουν την προσοχή τους στις λέξεις και παρατηρούν ότι αποτελούνται από μια σειρά στοιχείων-χαρακτήρων που επαναλαμβάνονται. Τα στοιχεία-γράμματα ελκύουν την προσοχή τους και μέσω της επανάληψης τείνουν να απομνημονεύονται. Στην προσπάθεια τους να επικοινωνήσουν με τη γραφή, αυθόρμητα, κάνουν προσπάθειες να διαβάσουν ό,τι βρίσκουν γραμμένο. Η πορεία που ακολουθούν στην αποκωδικοποίηση των γραπτών μηνυμάτων του περιβάλλοντος είναι η εξής: αρχικά «διαβάζουν» το μήνυμα, βοηθούμενα κυρίως από τις μη λεκτικές πληροφορίες, αργότερα μπορούν να το αναγνωρίζουν ακόμα και όταν βρίσκεται μόνο του αποκομμένο από το γνώσιμο περιβάλλον του, ενώ στη συνέχεια καταφέρνουν να το αποκωδικοποιήσουν, ακόμα και όταν έχει γραφτεί αλλού, με διαφορετικά στοιχεία ή χρώματα (Goodman & Altwerper στο Γιαννικοπούλου, 1998).

1.8 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Οι πρώτες εμπειρίες γραμματισμού είναι συνδεδεμένες με οικείες καταστάσεις και αληθινές εμπειρίες μέσα στον οικογενειακό χώρο του παιδιού και τη συμμετοχή του στο συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο. Τα παιδιά μαθαίνουν να γράφουν παρατηρώντας άλλους και συμμετέχοντας μαζί τους σε γεγονότα που είναι άμεσα συνδεδεμένα με ανάγνωση και γραφή. Πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των γραφοαναγνωστικών δεξιοτήτων του παιδιού παίζει η οικογένεια. Αυτή έχει τη μεγαλύτερη ευθύνη να φέρει το παιδί σ' επαφή με τη γλώσσα και το γραπτό λόγο, από τη βρεφική του ακόμα ηλικία. Η επαφή αυτή πρέπει να γίνει με τρόπο εποικοδομητικό ώστε να έρθει το παιδί κοντά στη γλώσσα και όχι να απομακρυνθεί από αυτή.

Αρχικά μέσα από την οικογένεια γίνεται η επαφή του παιδιού με τη γλώσσα. Ακόμα και στα βρέφη αρέσει πολύ να ακούνε τους γύρω τους όχι απλώς να μιλούν αλλά να απευθύνονται σ' αυτά. Έτσι αποχτούν σιγά-σιγά την εμπειρία και τη συναίσθηση ότι τα λόγια, η ομιλία δεν είναι απλώς ένας θόρυβος που βγαίνει από το στόμα, αλλά κάτι περισσότερο, κάτι σαν κάποιο μήνυμα που ξεκινά από το πρόσωπο που παίζει με το παιδί και απευθύνεται σ' αυτό.

Ο Αρν. Γκρέμινγκερ (Αρ. Γρεμινγκερ, στο Σακελλαρίου, 2003) το τονίζει ιδιαίτερα επιστώντας την προσοχή στους γονείς, που τάχα, θέλοντας να κάνουν ώστε το παιδί τους να έχει κάποια συντροφιά, με ζωντανό λόγο, το αφήνουν μόνο του στο δωμάτιο του κι αφήνουν ανοιχτό το ραδιόφωνο, που πιθανόν να μεταδίδει κάποια ομιλία ή ανακοίνωση σε τρέχοντα λόγο. «Αν κάνουμε κάτι τέτοιο, λέει, όχι μόνο εμποδίζουμε το παιδί να μάθει να

μιλά, αλλά πιθανώς το κάνουμε να χάσει και την ικανότητα ν' ακούει, γιατί μ' αυτό τον τρόπο δεν αποκτά την εμπειρία, ότι η γλώσσα είναι ένα μέσο έκφρασης για μετάδοση του ενδιαφέροντος και της αφοσίωσης. Το παιδί αυτό υπάρχει κίνδυνος να εθισθεί να μην ακούει αυτό που λέγεται, γιατί δεν του προκαλεί κανένα ενδιαφέρον».

Στη συνέχεια η οικογένεια είναι αυτή που θα επιτελέσει το σημαντικότερο ρόλο στην ανάπτυξη της γραφής και ανάγνωσης. Οι γονείς και τα μεγαλύτερα αδέρφια αποτελούν για το μικρό παιδί το κυριότερο εξωτερικό μοντέλο, το πρότυπο και το σπουδαιότερο βοηθό στην ανάδυση των γραφικών και αναγνωστικών του δεξιοτήτων. Η οικογένεια, ανάλογα με το πολιτιστικό-μορφωτικό καθώς και το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο της, παρέχει στα παιδιά, άλλοτε με άμεσο και άλλοτε με έμμεσο τρόπο, υλικά, εμπειρίες, γνώσεις, ερεθίσματα και κυρίως πρότυπα που επιτρέπουν την ανάπτυξη των γλωσσικών τους δεξιοτήτων. Η θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου» του Bourdieu δείχνει ότι οι οικογένειες επενδύουν τόσο περισσότερο στην μόρφωση των παιδιών τους, όσο το πολιτισμικό κεφάλαιο και το σχετικό βάρος του πολιτισμικού κεφαλαίου τους, σε σχέση με το οικονομικό τους κεφάλαιο, είναι μεγαλύτερο.

Μέσα από τις απλές και ασήμαντες δραστηριότητες της καθημερινής ζωής της οικογένειας τα παιδιά μαθαίνουν για τον έντυπο λόγο. Ορισμένες δραστηριότητες καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη του γραπτού λόγου που συντελούνται στο πλαίσιο της οικογένειας είναι: η από κοινού με τους γονείς ανάγνωση (ή τα μεγαλύτερα αδέρφια) βιβλίων, παιδικών ιστοριών και παραμυθιών, καθώς επίσης και η ενασχόληση του παιδιού με εικονογραφημένα βιβλία. Οι δραστηριότητες αυτές, σε συνάρτηση με τη συζήτηση πάνω στην ιστορία του βιβλίου, την αναγνώριση λέξεων ή γραμμάτων μέσα από το βιβλίο, την ενθάρρυνση των παιδιών να μαντέψουν το νόημα καινούργιων λέξεων, την απόδοση του κειμένου, την άσκηση της κριτικής σκέψης κτλ., βοηθούν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τη χρησιμότητα του βιβλίου και να συμπεριφέρονται ως αναγνώστες. Μέσα από την από κοινού ανάγνωση βιβλίων και άλλου έντυπου υλικού (κείμενα σε κουτιά, λίστες για ψώνια, κάρτες, διαφημίσεις, περιοδικά, εφημερίδες, επιγραφές καταστημάτων) αναπτύσσονται δραστηριότητες διδασκαλίας και αναγνώρισης γραμμάτων, λέξεων και άλλων στοιχείων γραφής, ούτως ώστε τα παιδιά ενθαρρύνονται να ασχοληθούν με τη γραφή, μαθαίνουν τους κανόνες του γραπτού λόγου και διαμορφώνουν τα δικά τους μοντέλα και υποθετικά σχήματα (Γιαννικοπούλου, 1998 Παπούλια-Τζελέπη, 1993α, 1993β).

1.9 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ο ρόλος του νηπιαγωγείου και του/της νηπιαγωγού δεν είναι να διδάξουν στα παιδιά τις γραφοαναγνωστικές δεξιότητες. Όπως όμως, σωστά, υποστηρίζει ο Hudson (1990), οι παιδαγωγοί της προσχολικής ηλικίας οφείλουν να δημιουργήσουν ένα πλούσιο σε ερεθίσματα γραπτού λόγου περιβάλλον στο οποίο θα παροτρύνουν και θα καθοδηγούν συνεχώς τα παιδιά, ώστε να ανακαλύπτουν “μόνα τους” τον γραπτό λόγο, στα πλαίσια κατάλληλα οργανωμένων δραστηριοτήτων μέσα από πειραματισμούς και προσπάθειες. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να αξιοποιούν το ενδιαφέρον και τη φυσική περιέργεια των παιδιών για διάφορα θέματα και «να εισάγουν το γραπτό λόγο ακόμη και σε δραστηριότητες που δεν έχουν ως κύριο στόχο την ανάπτυξη του γραπτού λόγου, αλλά όπου ο γραπτός λόγος χρησιμοποιείται ως φυσικό επακόλουθο για την πραγματοποίησή τους» (Τάφα, 2001)

Όσον αφορά στα αναλυτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου σχετικά με την ανάπτυξη του γραμματισμού, τονίζεται η διαθεματική διάσταση του αντικείμενου, ενώ οι δραστηριότητες προφορικής επικοινωνίας, ανάγνωσης και γραφής συνδέονται με όλα τα θέματα που εξετάζονται. Το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Νεοελληνικής Γλώσσας στο νηπιαγωγείο στηρίζεται κυρίως «στη δομητική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία η γνώση και η γλώσσα δομούνται εξελικτικά μέσα σε ένα υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον που ενισχύει τις προσπάθειες των παιδιών για την κατάκτησή τους» (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2005). Σε αυτή τους την προσπάθεια να κατακτήσουν το γραπτό λόγο τα παιδιά, αναπόφευκτα, κάνουν λάθη τα οποία όμως συνδέονται με την αναπτυξιακή τους πορεία και γι’ αυτό θα πρέπει αφενός να γίνονται αποδεκτά ως ένα βαθμό και αφετέρου να αποτελούν αφορμή για το σχεδιασμό διδακτικών παρεμβάσεων. Έρευνες εξάλλου σε διεθνές επίπεδο κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το Νηπιαγωγείο μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της σχολικής αποτυχίας η οποία στις μικρές ηλικίες συνδέεται με την έλλειψη εξοικείωσης του παιδιού με εκφάνσεις της γλώσσας, που σχετίζονται με τον γραπτό λόγο. (ΔΕΠΠΣ, 2003α).

2. ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ

2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ

Η ανάγνωση είναι μια δεξιότητα ζωτικής σημασίας. Αποτελεί ένα σύνθετο σύστημα συντονισμένων δεξιοτήτων και γνώσης (Adams,1994). Είναι μία συνεχώς αναπτυσσόμενη διαδικασία κατά την οποία εξάγει κάποιος νόημα από τον γραπτό λόγο. Η διαδικασία αυτή ξεκινά από τη στιγμή που το παιδί έρχεται σε επαφή με το γραπτό λόγο του πολιτισμού όπου γεννιέται και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Η ανάγνωση όπως είπαμε και πιο πάνω απαιτεί το συντονισμό ενός μεγάλου αριθμού αλληλένδετων πηγών πληροφόρησης. Αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία ενός ατόμου, όχι μόνο στη σχολική του ζωή, αλλά και γενικότερα στους περισσότερους τομείς της ζωής του ως ενηλίκου.

Πέρα από τις πληροφορίες που αντλεί κάποιος από τα γράμματα και τις λέξεις, η ανάγνωση ενός κειμένου προϋποθέτει την επιλογή και τη χρήση γνώσεων σχετικά με άτομα, μέρη και αντικείμενα, όπως και γνώσεις, για το τι είναι ένα κείμενο και με ποιο τρόπο είναι οργανωμένο. Ένα κείμενο δεν είναι απλώς ένα δοχείο που περιέχει κάποιες πληροφορίες, αλλά μια πηγή πληροφόρησης που επιτρέπει στον αναγνώστη να χρησιμοποιήσει την ήδη υπάρχουσα γνώση του, για να μπορέσει να καθορίσει το μήνυμα που αυτό μεταφέρει (Anderson R. et al. 1994).

Η οικογένεια, όπως είπαμε και πιο πάνω αποτελεί για το παιδί την πρώτη του πηγή πληροφόρησης, το πρωταρχικό μοντέλο ζωής που του παρέχει στοιχεία για το πώς θα κατακτήσει τη γνώση, την εμπειρία, τις σχέσεις του με τον κόσμο. Οι γονείς είναι οι πρώτοι φυσικοί δάσκαλοι που θα βοηθήσουν το παιδί να επικοινωνήσει, να γνωρίσει, να μάθει και να διαμορφώσει τις προσωπικές και πολιτισμικές του αντιλήψεις και αξίες.

Η μύηση στο διάβασμα, λοιπόν ξεκινάει από τα προσχολικά χρόνια στο περιβάλλον της οικογένειας γι' αυτό οι γονείς θα πρέπει να αντιληφθούν το ρόλο τους ως γνωστικά πρότυπα για τα παιδιά τους.

Όπως έχουν δείξει εμπειρικές έρευνες, η ανάγνωση ιστοριών ήδη από τη βρεφική ηλικία βοηθάει τόσο στον αλφαριθμητισμό των παιδιών (Γιαννικοπούλου, 2003) όσο και στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας. Δίνει στο παιδί μια ακόμη ευκαιρία να αναπτύξει καλύτερα τις γλωσσικές του ικανότητες και να χτίσει γερά θεμέλια πάνω στα οποία θα στηριχτούν η αγάπη προς το διάβασμα και γενικότερα η αγάπη για μάθηση. Επιπλέον η ανάγνωση βιβλίων από τους γονείς στα παιδιά, φέρνει το παιδί και το γονιό πιο κοντά. Όσο ο γονιός διαβάζει στο παιδί δημιουργείται μια ζεστή και όμορφη σχέση, όπου τόσο η μητέρα ή ο πατέρας όσο

και το παιδί απολαμβάνει τη συντροφιά του άλλου και δένεται ακόμα περισσότερο μαζί του. Η ανάγνωση βιβλίων επιτρέπει στο γονιό και το παιδί να θίξουν δύσκολα θέματα και ανοίγει διάυλους επικοινωνίας για μια ζωή. Τα παιδιά μέσα στην οικογένεια γίνονται αναγνώστες με την έννοια ότι αποκτούν θετικές προσδοκίες και κίνητρα πολύ πριν πάνε σχολείο. Μαθαίνουν να διαβάζουν με τον ίδιο τρόπο που συνήθισαν να μιλούν, δηλαδή χωρίς ειδική προσπάθεια, χωρίς παρακολούθηση. Αντί λοιπόν τα παιδιά, να αποκοιμούνται μπροστά στην τηλεόραση των κινούμενων σχεδίων, (εύκολη λύση για τους γονείς της καθημερινής ταλαιπωρίας), θα ήταν προτιμότερο να αποκοιμούνται με ένα παραμύθι, τραγούδι ή ιστορία, που τους διαβάζει η μητέρα, ο πατέρας, η γιαγιά ή ο παππούς. Έτσι, μαθαίνουν πως μέσα στα βιβλία υπάρχει ένας κόσμος μαγικός, που όταν θα μάθουν να διαβάζουν, θα μπορούν να ανακαλύψουν και τα ίδια.

Καλό είναι τα παιδιά να συμμετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες στις οποίες οι γονείς τους προβαίνουν ως αναγνώστες. Έτσι για παράδειγμα τα παιδιά μπορούν να πηγαίνουν μαζί με τους γονείς τους σε βιβλιοπωλεία, σε εκθέσεις βιβλίων, σε δανειστικές βιβλιοθήκες και να μαθαίνουν τις προτιμήσεις των γονιών τους σχετικά με τα βιβλία.(Γιαννικοπούλου, 1998).

Η φιλιαναγνωσία είναι επίκτητη ιδιότητα. Καλλιεργείται μέσω της επαφής και της εξοικείωσης του ατόμου με τον έντυπο λόγο. Αυτή η επαφή όμως δεν πρέπει να βασίζεται στον καταναγκασμό αλλά πρέπει να δίνει χαρά και ευχαρίστηση στον αναγνώστη. (Passeron J.G, 2000). Η ανάγνωση όμως απαιτεί κίνητρα. Για να γίνει δηλαδή κάποιος ικανός αναγνώστης, είναι απαραίτητη προϋπόθεση να μάθει να διατηρεί την προσοχή του και να γνωρίζει ότι ο γραπτός λόγος πολλές φορές είναι ενδιαφέρων και πληροφοριακός» (Anderson, Hiebert, Scott, & Wilkinson, 1985/1994). Πρέπει λοιπόν να διασφαλιστούν οι θετικές προς την ανάγνωση προσδοκίες του παιδιού, η αίσθηση ότι η ανάγνωση ενός κειμένου ή βιβλίου προσφέρει ευχαρίστηση. Αυτός που μαθαίνει να διαβάζει έχει πολλά να κερδίσει μέσα από την απόκτηση της ικανότητας αυτής. Το παιδί μαθαίνει τη δύναμη των λέξεων και της έκφρασης ως επικοινωνία με τον εαυτό του και τους άλλους. Το βιβλίο επιτρέπει στο παιδί να βάλει τον εαυτό του στη θέση του ήρωα, να ταυτιστεί μαζί του ή να τον απορρίψει, να πλάσει με το νου του εικόνες και σκηνές, να φανταστεί πιθανά σενάρια, να εξερευνήσει διάφορες εκδοχές του ίδιου θέματος και να περάσει όμορφα μέσα στις σελίδες ενός βιβλίου.

Η διαμεσολαβητική, λοιπόν, παρουσία του ενηλίκου κατά τα πρώτα στάδια της επαφής του παιδιού με το βιβλίο είναι ιδιαίτερα σημαντική και επομένως ο ρόλος των γονέων και στη συνέχεια του/της νηπιαγωγού καθοριστικός. Στην οικογένεια και στο νηπιαγωγείο

λοιπόν τίθενται οι βάσεις για τη διαμόρφωση της μελλοντικής αναγνωστικής συμπεριφοράς και για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας

2.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ

Η ανάγνωση, όπως αναφέρει η Δ. Αναγνωστοπούλου στο βιβλίο της «Λογοτεχνική πρόσληψη στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση» (Αναγνωστοπούλου, 2002), είναι μια ατομική πράξη που ταυτόχρονα είναι ριζωμένη σε μια κοινωνικότητα. Με αυτόν ακριβώς το διττό χαρακτήρα μπορεί να προσεγγιστεί στην εκπαιδευτική πράξη μέσα στο νηπιαγωγείο.

Μέχρι το 1960, το νηπιαγωγείο χρησίμευε κυρίως ως ένα μέσο μετάβασης από το σπίτι στο σχολείο. Τα παιδιά μάθαιναν να δουλεύουν με άγνωστα άτομα, να συνεργάζονται με άλλα παιδιά και να εγκλιματίζονται στη σχολική ζωή. Το παραδοσιακό νηπιαγωγείο είχε στόχο να μεταδώσει στα παιδιά ορισμένες βασικές γνώσεις και να συμβάλλει στην ανάπτυξη βασικών, σωματικών και πνευματικών δεξιοτήτων. Τα νηπιαγωγεία εξακολουθούν να εξυπηρετούν αυτούς τους σκοπούς, όμως σήμερα, αυξάνεται όλο και περισσότερο η ανάγκη για συστηματική διδασκαλία και στο νηπιαγωγείο. (Anderson R. et al. 1994). Επίσης αυξάνεται η ανάγκη της καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας στο νηπιαγωγείο καθώς όλο και περισσότερο διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά απομακρύνονται από τα βιβλία.

Ο/Η νηπιαγωγός είναι υπεύθυνος μέσα σε μια τάξη νηπιαγωγείου να δημιουργήσει ένα τέτοιο περιβάλλον το οποίο να προάγει την ανάγνωση. Με κατάλληλες δράσεις είναι δυνατόν το παιδί να αποκτήσει θετικές στάσεις και ικανότητες απέναντι στο βιβλίο. Ο/η νηπιαγωγός φροντίζει να διαμορφώσει μια σχολική τάξη που να παρέχει πλήθος αναγνωστικών ευκαιριών. Σύμφωνα με το γνωστό μοντέλο του McKenna (1994) για την ερμηνεία των αναγνωστικών στάσεων, η ύπαρξη μιας βιβλιοθήκης μέσα στη σχολική τάξη και μάλιστα μιας ελκυστικής βιβλιοθήκης σε μια εξίσου ελκυστική γωνιά, επηρεάζει έμμεσα την αναγνωστική στάση, καθώς επιδρά στην πρόθεση για ανάγνωση, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην απόφαση για ανάγνωση και αυτή με τη σειρά της μπορεί τελικά να επηρεάσει τη στάση.

Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά εκδηλώνουν περιέργεια για εκείνα τα βιβλία με τα οποία είναι ήδη κάπως εξοικειωμένα και ακόμη ότι, όταν υπάρχει βιβλιοθήκη μέσα στο νηπιαγωγείο, σε αυτήν πρώτα αναζητούν οι μαθητές τα βιβλία τους και κατόπιν στη βιβλιοθήκη του σπιτιού τους (Gambrell, Palmer, Codling, & Mazzoni, 1996). Το πρώτο βήμα λοιπόν είναι η δημιουργία της γωνιάς της βιβλιοθήκης στη σχολική τάξη, ώστε να αυξηθεί η

διαθεσιμότητα των βιβλίων. Το επόμενο απαραίτητο βήμα είναι η κατάρτιση των παιδιών για το πώς κινείται και συμπεριφέρεται κανείς σε μια βιβλιοθήκη (π.χ. δεν διακόπτει τους άλλους όταν διαβάζουν, αλλά αλληλεπιδρά και συζητά μαζί τους), πώς συμπεριφέρεται κανείς στα βιβλία που δανείζεται κλπ.

Από την πρώτη μέρα λειτουργίας της βιβλιοθήκης ο/η νηπιαγωγός βοηθάει τα παιδιά να αποκτήσουν «καλές συνήθειες» (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1998) ως προς τη χρήση των βιβλίων. Να τα ξεφυλλίζουν χωρίς να τα τσαλακώνουν, να γυρνάνε προσεκτικά τις σελίδες, να επανατοποθετούν το βιβλίο στη σωστή θέση και με το σωστό τρόπο. Πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι η βιβλιοθήκη της τάξης πρέπει να είναι σε μέρος που εύκολα μπορούν να προσεγγίσουν τα παιδιά. Να βρίσκεται δηλαδή στο σωστό ύψος και να πλαισιώνεται από τα κατάλληλα έπιπλα όπως τραπεζάκια με καρέκλες για να μπορούν τα παιδιά να κάθονται και να ξεφυλλίζουν τα βιβλία.

Αν θέλουμε η παρουσίαση των παιδικών βιβλίων να συμβάλει αποτελεσματικά στη καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας (Μοσχοβάκη, 2001) πρέπει να γνωρίζουμε ότι: Η συζήτηση που μπορεί ο/η νηπιαγωγός να ξεκινήσει με τα παιδιά πρέπει να στηρίζεται περισσότερο στο σχολιασμό της ιστορίας από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό και στην υποβολή ανοιχτών ερωτήσεων. Με αυτό τον τρόπο ενθαρρύνεται η αυθόρμητη συμμετοχή των παιδιών και αποφεύγονται οι μονολεκτικές απαντήσεις. Η επαναδιήγηση της ιστορίας πρέπει να γίνεται από τα παιδιά. Εκτός από τη σωστή επιλογή του βιβλίου, είναι ανάγκη η νηπιαγωγός να έχει προετοιμαστεί για το είδος συζήτησης που θα διεξάγει με τα παιδιά. Καλό είναι η συζήτηση αυτή να στηρίζεται σε ερωτήσεις με διαφορετικά επίπεδα γνωστικής εμπλοκής. Με αυτό τον τρόπο θα βοηθηθεί η ανάπτυξη της γλωσσικής έκφρασης νηπίων με διαφορετικά επίπεδα γλωσσικών ικανοτήτων. Η διήγηση προσωπικών εμπειριών αποτελεί μία από τις καλύτερες στρατηγικές για την αυθόρμητη συμμετοχή των παιδιών στην τάξη. Με αυτό τον τρόπο ενθαρρύνουμε τη συμμετοχή των παιδιών που δεν παίρνουν την πρωτοβουλία να μιλήσουν. Επιπλέον, τέτοιου είδους συζήτηση συμβάλλει στην καλύτερη αφομοίωση των πληροφοριών του κειμένου καθώς συνδέονται με τις γνώσεις που ήδη κατέχει το παιδί. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι τίποτα από τα παραπάνω δεν μπορεί να επιτευχθεί αν η παρουσίαση των παιδικών βιβλίων δεν αποτελεί μια ευχάριστη και διασκεδαστική δραστηριότητα για τα παιδιά, μια και ο κύριος στόχος μας παραμένει η ενίσχυση της αγάπης των παιδιών προσχολικής ηλικίας για το παιδικό βιβλίο (Μοσχοβάκη, 2001).

Ο /η νηπιαγωγός πρέπει να αναγνωρίζει τις ατομικές διαφορές των παιδιών ως προς την ανάγνωση. Έχει σημασία να αναγνωρίζει ότι κάθε μαθητής είναι μια διαφορετική προσωπικότητα όσον αφορά τις αναγνωστικές στάσεις και τα αναγνωστικά ενδιαφέροντά του

και να προσαρμόζει τη διδασκαλία του στα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά των μαθητών (Cole, 2003). Για παράδειγμα, υπάρχουν μεγάλες ατομικές διαφορές ως προς την προηγούμενη επαφή των παιδιών με το βιβλίο, ή διαφορές που αφορούν στα ενδιαφέροντα των παιδιών απέναντι σε κάποια βιβλία (π.χ. λογοτεχνία, βιβλία γνώσεων). Ο/η νηπιαγωγός φέρνει τα παιδιά σε επαφή με διάφορα είδη γραπτού λόγου και τονίζει ότι η ανάγνωση εξυπηρετεί πολλούς και ποικίλους σκοπούς. Εκτός από τη λογοτεχνία, το νηπιαγωγείο αξιοποιεί και άλλα είδη αναγνωσμάτων όπως για παράδειγμα εφημερίδας ή περιοδικά. Εκτός λοιπόν, από τους γονείς, ο/η νηπιαγωγός αποτελεί αναγνωστικό πρότυπο για το παιδί.

Μάλιστα για ορισμένα παιδιά μπορεί να είναι ο μόνος ενήλικος που παρατηρούν να διαβάζει. Η στάση του απέναντι στην ανάγνωση εκφράζεται ακόμη και με τη μη λεκτική συμπεριφορά του, δηλαδή τη στάση του σώματος, την επαφή του βλέμματος, τις εκφράσεις του προσώπου, τα αγγίγματα, τον τόνο της φωνής και τα άλλα παρα-γλωσσικά στοιχεία. Ο /η νηπιαγωγός μοιράζεται με τα παιδιά τις δικές του αναγνωστικές εμπειρίες, δηλαδή τους μιλά με ενθουσιασμό για ένα βιβλίο που διάβασε, τους διαβάζει αποσπάσματα από αυτό, τους εξηγεί με ποιο τρόπο ο ίδιος ωφελήθηκε ή απόλαυσε το βιβλίο και άλλα παρόμοια. Γενικά, τα παιδιά έχουν μια τάση να ενδιαφέρονται για τα βιβλία εκείνα προς τα οποία δείχνουν ενδιαφέρον – και «διαφημίζουν» – οι δάσκαλοί τους (Csikszentmihalyi & McCormack, 1986).

Ο/η νηπιαγωγός πρέπει να έχει διαβάσει πρώτα ο ίδιος τα βιβλία που συστήνει και προωθεί στα παιδιά, ώστε να είναι ενήμερος για τη θεματική τους και για την καταλληλότητά τους για την ηλικία και το αναπτυξιακό τους επίπεδο. Οι αναγνωστικές προτιμήσεις των ίδιων των εκπαιδευτικών, η προσωπική τους ταυτότητα ως αναγνώστες είναι πολύ κρίσιμη για την καλλιέργεια των αντίστοιχων θετικών στάσεων στους μαθητές. Πιο σημαντική είναι βέβαια η συναισθηματική σχέση του/της νηπιαγωγού με καθέναν από τους μαθητές του και είναι μεγάλης σημασίας για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας. Η σχέση αυτή ενδυναμώνει την επαφή του παιδιού με το βιβλίο όταν το εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι καλό. Τα βιβλία (εξωτερικά αντικείμενα) βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση με τα εσωτερικά αντικείμενα επιθυμίας του παιδιού. Σε αντίθετη περίπτωση, η επαφή του παιδιού με το βιβλίο δυσχεραίνεται με αποτέλεσμα να απομακρύνεται το παιδί από το βιβλίο και το γεγονός αυτό συμβάλλει αργότερα στη σχολική αποτυχία.

Στον οδηγό της νηπιαγωγού, ήδη από το Κεφάλαιο 5 (σελ. 60 – 61) είναι σαφές ότι η συγγραφική ομάδα θεωρεί τη γωνιά της βιβλιοθήκης, μια από τις σημαντικότερες γωνιές της τάξης. Όσο κι αν αυτό φαίνεται αυτονόητο, η αναφορά του είναι σημαντική. Γιατί φυσικά και η βιβλιοθήκη είναι μια από τις γωνιές που λειτουργούν όλο το χρόνο αφού συμβάλλει στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας, είναι απαραίτητη για το γραμματισμό, είναι σημαντική

για την ψυχική ισορροπία και καλλιέργεια των παιδιών, είναι σημαντική για όλες τις άλλες δράσεις και γωνιές.

Θα λέγαμε λοιπόν πως δεν είναι απλά μια από τις 4-5 γωνιές που απαραίτητα πρέπει να υπάρχουν, αλλά πως είναι η καρδιά της τάξης. Σε εκτενή αναφορά του ο Οδηγός στην παράγραφο «Βιβλιοθήκη της τάξης» (Κεφάλαιο 8 – σελ. 113) εξηγεί πώς πρέπει να είναι η βιβλιοθήκη, σε ποια γωνιά της τάξης, πώς πρέπει να είναι τα βιβλία κλπ. Αναφέρει μάλιστα πως «...Τα βιβλία με εκτενή κείμενα και πολύ περιορισμένη εικονογράφηση δεν προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών όταν τα φυλλομετρούν αλλά ούτε και διατηρούν ζωντανό το ενδιαφέρον τους όταν τους τα διαβάζουν οι ενήλικου». Εδώ όμως υπάρχει ο κίνδυνος να διώξουμε κείμενα όπως ο Πήτερ Παν του Μπάρι, ο Πινόκιο του Κολόντι και ο Μικρός Πρίγκιπας του Αντουάν Ντε Σαιντ Εξιπερί. Θα λέγαμε λοιπόν πως στα βιβλία αυτά με τα «εκτενή κείμενα» σημασία έχει πώς τα διαβάζει η/ο νηπιαγωγός, τι δράσεις έχει σχεδιάσει γι' αυτά, με ποιους άλλους τρόπους τα παρουσιάζει στα παιδιά, γιατί από τα τρία παραπάνω κρίνεται το αν θα διατηρηθεί το ενδιαφέρον των παιδιών ζωντανό, όχι από τις πολλές σελίδες ή τη λίγη εικονογράφηση του βιβλίου.

Στον οδηγό της νηπιαγωγού αναφέρεται επίσης στη σελίδα 113, ότι «Η εκπαιδευτικός φροντίζει ώστε τα βιβλία της βιβλιοθήκης να ανανεώνονται συχνά για να διατηρείται αμείωτο το ενδιαφέρον των παιδιών». Ο/η νηπιαγωγός είναι υπεύθυνη να καταρτίσει τις λίστες των βιβλίων που συνεχώς θα αγοράζονται για να ανανεώνουν τη βιβλιοθήκη.

«Η λειτουργία της βιβλιοθήκης με τρόπο ελκυστικό για τα παιδιά τους καλλιεργεί την αγάπη για την ανάγνωση και τα μυεί σε πολιτισμικές πρακτικές που προσιδιάζουν σε εγγράμματες κοινωνίες» όπως αναφέρει και ο Οδηγός. Στο σημείο αυτό κάποιος θα μπορούσε να αναρωτηθεί ποιος είναι αυτός ο ελκυστικός τρόπος. Εδώ το βιβλίο δεν δίνει συνταγές (αν και παρακάτω η συγγραφική ομάδα μπαίνει στον πειρασμό να αναφέρει ενδεικτικά παραδείγματα!). Γιατί θα υπήρχε ο κίνδυνος να εφαρμόζονταν αυτές οι συνταγές και μόνο. Ο «ελκυστικός τρόπος» έχει σχέση και με τα παιδιά και με την εποχή και με τα βιβλία. Επηρεάζεται λοιπόν από πολλούς παράγοντες και συν-διαμορφώνεται. Δεν υπάρχει ένας ελκυστικός τρόπος. Ελκυστικό είναι το διαφορετικό. Ελκυστικό είναι το κάθε φορά και με κάποιο άλλο τρόπο. Ελκυστικό είναι για κάθε βιβλίο να ανακαλύπτει ο εκπαιδευτικός και έναν άλλο τρόπο παρουσίασης και προσέγγισης. Με φαντασία, δημιουργικότητα και πολλές διαφορετικές δράσεις (Ηλιόπουλος, 2007).

Στον Οδηγό γίνονται εκτενείς αναφορές στο δανεισμό των παιδιών από τη βιβλιοθήκη και στις δραστηριότητες με διάφορα είδη κειμένων με ενδεικτικά παραδείγματα.

2.3 ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ

Η Πολιτεία είναι δυνατόν, με κατάλληλες δράσεις να βοηθήσει στην καλλιέργεια της φιλιαναγνώσιας. Οι δράσεις της ξεφεύγουν από το ατομικό επίπεδο και είναι δυνατόν να έχουν γενικότερες επιπτώσεις στα μέλη μιας κοινωνίας. Η Πολιτεία είναι σε θέση να προγραμματίζει σε πανεθνική κλίμακα δραστηριότητες που ευνοούν κάποιον τομέα της κοινωνικής ζωής, μπορεί να χρηματοδοτεί τις δραστηριότητες αυτές και να δημιουργήσει τις υποδομές που είναι αναγκαίες. Έτσι η Πολιτεία είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία των αναλυτικών προγραμμάτων και πόσο αυτά θα προάγουν τη φιλιαναγνώσια στα παιδιά. Η Πολιτεία είναι αυτή που θα χρηματοδοτήσει φορείς ώστε να δημιουργηθούν βιβλιοθήκες, κινητές βιβλιοθήκες, εκθέσεις βιβλίου κ.α. Μπορεί να προβάλλει το βιβλίο μέσω διαφήμισης. Μπορεί επίσης να φορολογεί λιγότερο τα βιβλία ώστε να είναι φθηνότερα και άρα προσβάσιμα στον περισσότερο κόσμο.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι δυνατόν επίσης να συμβάλλει από τη μεριά της στην καλλιέργεια της φιλιαναγνώσιας. Έτσι σε κάθε δήμο ή κοινότητα μπορούν να δημιουργηθούν βιβλιοθήκες ή αναγνώστρια. Οι δήμοι ή οι κοινότητες μπορούν να ενισχύσουν οικονομικά τις σχολικές βιβλιοθήκες. Με δική τους πρωτοβουλία μπορούν να διοργανώνονται πνευματικές εκδηλώσεις όπως, ομιλίες, διαλέξεις, βιβλιοπαρουσιάσεις κ.α.

Οι διάφοροι πολιτιστικοί φορείς είναι δυνατόν να συμβάλλουν και αυτοί με το έργο τους στην καλλιέργεια της φιλιαναγνώσιας. Μπορούν να βοηθήσουν την Τοπική Αυτοδιοίκηση τροφοδοτώντας την με το απαραίτητο έμπυχο ή άπυχο υλικό. Μπορούν επίσης να πλαισιώνουν ή και να διοργανώνουν εκδηλώσεις που προάγουν τη φιλιαναγνώσια.

Η καλλιέργεια της φιλιαναγνώσιας είναι απόλυτα κατανοητό ότι συμφέρει τους εκδότες των βιβλίων. Όσο αυτή καλλιεργείται τόσο οι τωρινοί και μελλοντικοί πελάτες θα είναι πιο πολλοί. Για να συμβεί αυτό, πρέπει οι εκδότες να συνειδητοποιήσουν τις ευθύνες που αναλαμβάνουν τόσο απέναντι στους συγγραφείς όσο και απέναντι στο κοινό ειδικά όταν αυτό το κοινό αποτελείται από παιδιά. Αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να αποβλέπουν μόνο στο κέρδος και να παραβλέπουν κάθε άλλη αρχή, που έχει σχέση με την ποιότητα και τη δράση του βιβλίου στον ψυχικό κόσμο των αναγνώστων. Οι εκδότες πρέπει να παρουσιάζουν στο αναγνωστικό τους κοινό υπεύθυνες εκδόσεις που θα ανταποκρίνονται σε υψηλής στάθμης δεοντολογία και θα προάγουν τον πολιτισμό. Πρέπει να φροντίζουν ώστε η εικονογράφηση και όλη η εμφάνιση του βιβλίου να είναι τέτοια που και τον αναγνώστη να προσελκύει και την αίσθηση του ωραίου να ικανοποιεί. Πρέπει επίσης να φροντίζουν για το περιεχόμενο των βιβλίων ώστε να υπάρχουν στην αγορά βιβλία υψηλής ποιότητας (Σακελαρίου, 2003).

Παρά το γεγονός ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ειδικά η τηλεόραση δεν φαίνεται να προάγουν τη φιλιαναγνωσία, είναι δυνατόν μέσα από κατάλληλες δράσεις να φτάσουν στο σημείο να δημιουργήσουν θετικές στάσεις απέναντι στο βιβλίο. Έτσι με εκπομπές αφιερωμένες στο βιβλίο ή ειδικότερα στο παιδικό βιβλίο, είναι δυνατόν να παρουσιάζονται νέες εκδόσεις βιβλίων, να παρουσιάζονται συγγραφείς και να γίνεται αναφορά στο έργο τους και στην προσφορά τους στην παιδική λογοτεχνία. Οι ημερήσιες εφημερίδες μπορούν να αφιερώνουν μια ή δυο φορές την εβδομάδα μερικές από τις σελίδες τους στη λογοτεχνία και στις νέες εκδόσεις βιβλίων που κυκλοφορούν (Σακελλαρίου, 2003).

2.4 Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Το παιδί έρχεται από πολύ νωρίς σε επαφή με τη λογοτεχνία. Έτσι από πολύ μικρό γνωρίζει ήδη αρκετά γι αυτήν. Οι γονείς και ιδιαίτερα η μητέρα είναι αυτή που λέει στο παιδί τα λεγόμενα «ταχταρίσματα» που πολλές φορές ίσως για τα παιδιά να μην έχουν νόημα, έχουν όμως μέσα τους απλό ρυθμό και ομοιοκαταληξία γεγονός που ευχαριστεί τα περισσότερα παιδιά. Το ίδιο συμβαίνει και με τα νανουρίσματα τα οποία ακούει το παιδί λίγο πριν κοιμηθεί και αισθάνεται ασφάλεια που το βοηθάει να κοιμηθεί (Γιαννικοπούλου, 1998, Σακελλαρίου, 2003). Μια άλλη επαφή των παιδιών με τη λογοτεχνία είναι η διήγηση. Στα παιδιά όλων των ηλικιών και ιδιαίτερα στα παιδιά της νηπιακής ηλικίας αρέσει πολύ να ακούνε παραμύθια, μύθους, ιστορίες που επινοούν οι γονείς τους.

Τι είναι όμως παιδική λογοτεχνία; Όπως μας λέει ο Αντώνης Δελώνης (1989) (στο Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992) «Παιδική Λογοτεχνία είναι ο σύνολος χώρος μέσα στον οποίο συνυπάρχουν και λειτουργούν όλα εκείνα τα άρτια λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται, άμεσα ή έμμεσα, στις αισθητικές απαιτήσεις και τα διαφέροντα της νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας και που ανταποκρίνεται στο αντιληπτικό, γλωσσικό και συναισθηματικό τους επίπεδο». Η παιδική λογοτεχνία λοιπόν: α) ευαισθητοποιεί το παιδί απέναντι στο ωραίο, β) συγκινεί, αλλά και επηρεάζει τον ιδεολογικό του κόσμο και γ) συμβάλλει στη γλωσσική του ανάπτυξη, άρα και στη σκέψη του, αφού ως γνωστό η γλώσσα συνδέεται με τη σκέψη. Για την επίτευξη όμως των παραπάνω λειτουργιών είναι ανάγκη να χρησιμοποιούνται στο νηπιαγωγείο όλα τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας όπως το παραμύθι, οι μικρές ιστορίες, οι μύθοι, η μυθολογία, το ποίημα, το κουκλοθέατρο και το θεατρικό παιχνίδι. (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992). Η συνάντηση του παιδιού με το λογοτεχνικό κείμενο δε διεγείρει μόνο τη φαντασία του αλλά του επιτρέπει να δίνει απαντήσεις και σε ένα πλήθος από ερωτήματα που του γεννά η περιέργεια του. Η λογοτεχνία λοιπόν συμβάλλει στη

γενικότερη αγωγή του παιδιού και ασκεί επίδραση τόσο στο ψυχικό και συναισθηματικό κόσμο του όσο και στο νοητικό. Του δίνει χαρά και ευχαρίστηση και το εξοικειώνει με την κοινωνική πραγματικότητα. Το βιβλίο επιτρέπει στο παιδί να βάλει τον εαυτό του στη θέση του ήρωα, να ταυτιστεί μαζί του ή να τον απορρίψει, να πλάσει με το νου του εικόνες και σκηνές, να φανταστεί πιθανά σενάρια, να εξερευνήσει διάφορες εκδοχές του ίδιου θέματος και να περάσει όμορφα μέσα στις σελίδες του. Η παιδική λογοτεχνία επίσης προβάλλοντας πανανθρώπινες ιδέες και ιδανικά, συμβάλλει στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού και στην εξέλιξη του σε άτομο δημιουργικό και κοινωνικό. Η παιδική λογοτεχνία μπορεί να αποβεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο μέσο για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της γραφής και ανάγνωσης σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, καθώς, όπως συμβαίνει και με τη λογοτεχνία για ενήλικους, ασκεί όχι μόνο αισθητική αλλά και γλωσσική αγωγή.

2.5 Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Η Δ. Αναγνωστοπούλου στο βιβλίο της «Λογοτεχνική πρόσληψη στην προσχολική εκπαίδευση» αναφέρει ότι «η τάξη του νηπιαγωγείου είναι ο κατ' εξοχήν χώρος που μπορούν να ανθίσουν και να ευοδωθούν αναγνωστικές εμπειρίες. Είναι πρώτα απ' όλα η ηλικία των παιδιών, τα οποία βρίσκονται ακόμη στο μεταίχμιο φαντασίας και πραγματικότητας. Αυτή η μεταίχμιακή θέση είναι η θέση της λογοτεχνίας. Το κυρίαρχο και ουσιαστικό μέσα από τη λογοτεχνική ανάγνωση στην τάξη είναι η ανάδειξη της σχέσης ανάμεσα σε ένα κείμενο και σε ένα υπο-κείμενο. Το υποκείμενο, το παιδί δηλαδή, βρίσκεται ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα. Η λογοτεχνία από την άλλη βρίσκεται και αυτή ανάμεσα στην επινόηση και την πραγματικότητα. Είναι λοιπόν το ιδανικό μέσο με το οποίο το παιδί μπορεί να είναι σε σχέση με το πραγματικό, ένα πραγματικό το οποίο διατηρεί ερείσματα στη φαντασία «επειδή ακριβώς η λογοτεχνία βρίσκεται ανάμεσα στην επινόηση και την πραγματικότητα, μπορεί να συμφιλιώσει τις σχέσεις ανάμεσα στον επινοημένο κόσμο των βιβλίων και τον κόσμο της καθημερινής εμπειρίας του παιδιού –αναγνώστη» (Αναγνωστοπούλου, 2002). Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πόσο σημαντική είναι η λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο.

Η παιδική λογοτεχνία όλο και περισσότερο κατακτά τη θέση που της αξίζει, όχι μόνο στον ευρύτερο χώρο της τέχνης αλλά και σε αυτόν της εκπαίδευσης. Στα αναλυτικά προγράμματα η παιδική λογοτεχνία εκτός από την καλλιέργεια της γλώσσας που ήταν ο σκοπός της παλιότερα, σήμερα εντάσσεται στην αισθητική αγωγή και γίνεται λόγος για «μύηση στον έντεχνο λόγο». Οι τρόποι με τους οποίους τα νήπια προσεγγίζουν τα

λογοτεχνικά βιβλία στο χώρο του νηπιαγωγείου είναι δια μέσω του/της νηπιαγωγού και δια μέσω της βιβλιοθήκης της τάξης.

Κατά τη διάρκεια της μέρας ο εκπαιδευτικός διαλέγοντας την κατάλληλη στιγμή, καλεί τα παιδιά για να τους πει άλλοτε ένα παραμύθι, μια ιστορία ή ένα ποίημα και άλλοτε διοργανώνει πάντα με τη βοήθεια και τη συμμετοχή των παιδιών, μια παράσταση κουκλοθέατρου ή εμψυχώνει τα παιδιά στο θεατρικό παιχνίδι. Μπορεί ακόμη να χρησιμοποιήσει και το μαγνητόφωνο για την ακρόαση κάποιου λογοτεχνικού κειμένου. Ο/η νηπιαγωγός ζει μαζί με τα παιδιά αναγνωστικές περιπέτειες παρουσιάζοντας διαφορετικά κείμενα στα παιδιά και επινοώντας παιδαγωγικές πρακτικές και δραστηριότητες που ενεργοποιούν και πληροφορούν τα παιδιά. Ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του ότι όλα τα λογοτεχνικά κείμενα δε διαβάζονται με τον ίδιο τρόπο. Έτσι κάποια μόνο τα κοιτάζουμε (εικονογραφημένα βιβλία χωρίς λόγια), ενώ άλλα τα διαβάζουμε μεγαλόφωνα (για παράδειγμα ένα ποίημα). (Αναγνωστοπούλου, 2002).

Επιπλέον μέσω της βιβλιοθήκης τα παιδιά είτε με δική τους πρωτοβουλία είτε με προτροπή της νηπιαγωγού διαλέγουν ένα βιβλίο και κάθονται να το «διαβάσουν». Το διάβασμα γίνεται με την αποκρυπτογράφηση των εικόνων. Τα παιδιά νιώθουν μεγάλη ευχαρίστηση και ικανοποίηση εκείνη τη στιγμή. (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

2.6 ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Το παιχνίδι, σύμφωνα με τον J. Huizinga, είναι μια εθελοντική δραστηριότητα ή απασχόληση, η οποία πραγματοποιείται μέσα σε κάποια καθορισμένα τοπικά και χρονικά όρια, σύμφωνα με κανόνες ελεύθερα αποδεκτούς αλλά απολύτως δεσμευτικούς, αποτελώντας αυτοσκοπό και συνοδευμένη από ένα αίσθημα έντασης, χαράς και από τη συνείδηση ότι είναι διαφορετικό από τη «συνήθη ζωή» (Αυγητίδου, 2001).

Εφόσον το παιχνίδι ενταχθεί στην εκπαιδευτική πράξη πρέπει να διατηρήσει τα χαρακτηριστικά του. Πρέπει δηλαδή να παραμείνει μια δραστηριότητα γόνιμη και ελεύθερη χωρίς εξαναγκασμό. Η προσέγγιση της λογοτεχνίας μέσα από το παιχνίδι επιτρέπει την τοποθέτηση του παιδιού σε ένα πεδίο εξερεύνησης, χαλάρωσης και ανάληψης πρωτοβουλιών στις προκλήσεις των λογοτεχνικών κειμένων (Αναγνωστοπούλου, 2002). Το παιχνίδι του παιδιού με τα κείμενα και με τις δραστηριότητες γύρω από αυτά είναι δομημένο και οργανωμένο, αφού κάθε παιχνίδι διέπεται από κανόνες, αλλά εμπεριέχει στοιχεία όπως την εσωτερική ευχαρίστηση, τον προσωπικό ρυθμό κάθε παιδιού, το σεβασμό στις ανάγκες και προτιμήσεις των συμμετεχόντων στο παιχνίδι κ.α. Ο εκπαιδευτικός σ' αυτή τη διαδικασία

δεν χειραγωγεί τα παιδιά αλλά επεμβαίνει με έμμεσο τρόπο και τα παροτρύνει να παίρνουν πρωτοβουλίες ή διευθετεί απρόβλεπτες ανατροπές οι οποίες προκύπτουν (Αναγνωστοπούλου, 2002).

ΜΕΡΟΣ 2^ο

1. Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Οι αναγνωστικές δραστηριότητες μέσα απ' το παιχνίδι βοηθάνε το παιδί να μην είναι απλός χρήστης και καταναλωτής βιβλίων αλλά να εφευρίσκει και να δημιουργεί νέους κόσμους, μέσα από τα απροσδόκητα και τις εκπλήξεις του κόσμου των βιβλίων. Επιπλέον καλλιεργεί στο παιδί τη φιλιαναγνωσία γιατί δημιουργεί παίχτες- αναγνώστες οι οποίοι είναι διατεθειμένοι να παίξουν και να ξαναπαίξουν (Αναγνωστοπούλου, 2002).

Μέσα στα πλαίσια ενός τέτοιου παιχνιδιού, στην πορεία της εργασίας μας, θα προσπαθήσουμε να οργανώσουμε μια σειρά από δραστηριότητες που στόχο έχουν από τη μια το γραμματισμό και από την άλλη να φέρουν το παιδί πιο κοντά στο βιβλίο και να καλλιεργήσουν τη φιλιαναγνωσία. Ένα μέρος από τις δραστηριότητες που σχεδιάσαμε, εφαρμόσαμε, στην πράξη, στο 1^ο διθέσιο νηπιαγωγείο του Πανεπιστημίου Αιγαίου που στεγάζεται στο κτήριο της παλιάς Ακαδημίας Ρόδου. Η εκπαιδευτική μας παρέμβαση πραγματοποιήθηκε τους μήνες Μάρτιο, Απρίλιο και Μάιο. Όπως μας είπε και η νηπιαγωγός, την περίοδο αυτή τα παιδιά ήταν ήδη εξοικειωμένα με δραστηριότητες γραμματισμού τις οποίες είχε σχεδιάσει η ίδια. Το θέμα της φιλιαναγνωσίας το είχαν δουλέψει μέσα από τη δανειστική βιβλιοθήκη αλλά δεν είχαν προχωρήσει σε δραστηριότητες με αφορμή το βιβλίο.

Όλα τα παιδιά της τάξης ήταν 26, ένας αριθμός πολύ μεγάλος για μια τάξη νηπιαγωγείου. Τα παιδιά είχε αναλάβει μόνο μια νηπιαγωγός μέχρι τον Ιανουάριο, ενώ μετά τον Ιανουάριο προσλήφθηκε και μια αναπληρώτρια. Δεν υπήρχε ευχέρεια χώρου για να χωριστούν τα παιδιά σε δύο τμήματα έτσι και οι δυο νηπιαγωγοί ασχολούνταν από κοινού με τα παιδιά στον ίδιο χώρο.

Οι επισκέψεις μας στο νηπιαγωγείο γινόταν δύο με τρεις φορές την εβδομάδα (εκτός από την περίοδο του Πάσχα που μεσολάβησε). Ο αριθμός των παιδιών που συμμετείχαν στις δραστηριότητες που εφαρμόσαμε στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μας παρέμβασης δεν ήταν σταθερός. Σε κάποιες δραστηριότητες τα παιδιά ξεπερνούσαν τα είκοσι ενώ σε κάποιες άλλες

δεν έφταναν ούτε τα δέκα. Ο λόγος ήταν ότι οι δραστηριότητες μας πραγματοποιήθηκαν μετά το τέλος του προγράμματος του νηπιαγωγείου, στη διάρκεια της φύλαξης, έτσι μερικές φορές οι γονείς έπαιρναν νωρίτερα τα παιδιά ενώ άλλες όχι. Τα παιδιά που συμμετείχαν στις δραστηριότητες μας ήταν από 4,5 έως 6 ετών και είχαν πολύ καλό επίπεδο γνώσεων.

Προϋπόθεση για τη διεξαγωγή μιας εκπαιδευτικής παρέμβασης, έστω και μικρής κλίμακας όπως είναι η δική μας, αποτέλεσε η συναίνεση των συμμετεχόντων. Στην περίπτωση μας όμως η ιδέα της συνειδητής συναίνεσης εξασφαλίστηκε με την ενημέρωση των ενηλίκων που ήταν υπεύθυνοι για τα παιδιά. Έτσι ενημερώθηκαν οι νηπιαγωγοί του τμήματος που επισκεφτήκαμε σχετικά με τη φύση και το περιεχόμενο του προγράμματος, εξηγήθηκαν οι στόχοι της παρέμβασης μας και ζητήθηκε η συναίνεση τους για τη διεξαγωγή της. Στη συνέχεια ενημερώθηκαν οι γονείς των παιδιών από τις νηπιαγωγούς και ζητήθηκε να δηλώσουν πιθανές αντιρρήσεις. Παράλληλα μας απασχόλησε το θέμα της συναίνεσης των παιδιών για τη συνεργασία με το πρόγραμμα.

Φροντίσαμε να εξηγήσουμε με απλά λόγια στα παιδιά τους λόγους της παρουσίας μας μέσα στην τάξη. Διευκρινίσαμε ακόμη την ώρα, που θα γίνεται αυτή η διαδικασία, τον εθελοντικό της χαρακτήρα και απαντήσαμε όσο το δυνατόν πιο κατανοητά στις ερωτήσεις τους.

Μέσα από την παρούσα εργασία ουσιαστικά προκύπτει ότι η αξιοποίηση της παιδικής λογοτεχνίας στο νηπιαγωγείο και μάλιστα μέσα από ένα αναδυόμενο σχέδιο εργασίας, μπορεί να λειτουργήσει αβίαστα, δημιουργικά και ευχάριστα ως μέσο ανάπτυξης και καλλιέργειας της φιλιανγνωσίας και του γραμματισμού σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Μέσα απ' αυτές τις δραστηριότητες προσεγγίσαμε μαζί με τα παιδιά κείμενα που έχουν νόημα γι' αυτά και είχαν άμεση σχέση με τις εμπειρίες τους. Λάβαμε υπόψη μας ότι η ανάγνωση δε βασίζεται αποκλειστικά σε οπτικές πληροφορίες αλλά και σε γνώσεις που ήδη κατέχουμε. Μέσα από τη συζήτηση και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάσαμε το παιδαγωγικό υλικό κινήσαμε το ενδιαφέρον και την περιέργεια των παιδιών για της δραστηριότητες. Το παιδί για να «διαβάσει» κάτι που το ενδιαφέρει εκμεταλλεύεται μη λεκτικές πληροφορίες αφού δεν είναι σε θέση να αποκωδικοποιήσει τη γραπτή γλώσσα (Γιαννικοπούλου, 2001). Τέτοιες πληροφορίες δόθηκαν στα παιδιά μέσα από το παιδαγωγικό υλικό και την εικονογράφηση των βιβλίων που προσεγγίσαμε μαζί.

Ένα άλλο βασικό στοιχείο που λάβαμε υπόψη μας για το σχεδιασμό των περισσότερων δραστηριοτήτων ήταν η καλλιέργεια του προφορικού λόγου. Το παιδί που δε μπορεί να εκφραστεί ούτε να κατανοήσει ό,τι ακούει δε θα διαβάζει εύκολα ούτε θα γράφει καλά. Τα παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν με τρόπο ανάλογο με αυτόν που μαθαίνουν

να μιλούν. Επομένως δραστηριότητες που σχεδιάσαμε οι οποίες καλλιεργούν τον προφορικό λόγο, τη συζήτηση, το παιχνίδι και στηρίζονται στις εμπειρίες των παιδιών, συμβάλλουν τόσο κι αυτές στην κατάκτηση του γραμματισμού, όσο και δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται άμεσα η γραφή και η ανάγνωση. Η αφήγηση μιας ιστορίας στη νηπιαγωγό δε θεωρείται λιγότερο γραφή καθώς μέσα από την υπαγόρευση το παιδί αντιλαμβάνεται και συνθέτει την αφήγηση, σεβόμενο τα κειμενικά χαρακτηριστικά ενός γραπτού είδους ξεδιπλώνοντας έτσι τη φαντασία του (Γιαννικοπούλου, 2001). Έρευνες έδειξαν ότι η αδυναμία στον προφορικό λόγο δυσκολεύει και την πρόοδο των παιδιών στην ανάγνωση. Μάλιστα φάνηκε ότι η αναγνωστική πορεία των παιδιών ενδέχεται να προβλεφθεί και από το είδος των συζητήσεων που τα πολύ μικρά παιδιά διενεργούν με τις μητέρες τους (Γιαννικοπούλου, 2001).

2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Όλες οι δραστηριότητες που σχεδιάσαμε ήταν οι εξής:

A. Δραστηριότητες με αφορμή την ανάγνωση του βιβλίου «Επιτέλους Ησυχία» και την ανάγνωση του ποιήματος της Ρένας Καρθαίου «Η σακαράκα»

Συζήτηση με τα παιδιά, τι κάνουν όταν δεν μπορούν να κοιμηθούν. Κατασκευή ρολογιού. Τα παιδιά ζωγραφίζουν τον εαυτό τους και τον βάζουν στο ρολόι ανάλογα με την ώρα που πάνε για ύπνο, που τρώνε ή που πάνε σχολείο. Συζήτηση για το ποιοι εργάζονται τη νύχτα (επαγγέλματα). Κατασκευή βιβλίου με αντικείμενα που κάνουν δυνατό θόρυβο.

B. Δραστηριότητες βασισμένες στο βιβλίο «Ο λαίμαργος Τουνελόδρακος».

Ομαδική εργασία κατασκευής τρένου. Κατασκευάζουμε με κανσόν τα μαγικά υλικά του Τσούφ Τσούφ, τα παιδιά τα συναρμολογούν και κάνουν λέξεις.

Γ. Δραστηριότητες βασισμένες στο παραμύθι «Κοκκινোসκουφίτσα».

Συγκεντρώνουμε διαφορετικές παραλλαγές του ίδιου παραμυθιού και τις συγκρίνουμε μεταξύ τους

Φτιάχνουμε επιτραπέζιο παιχνίδι με τέσσερα σημεία εκκίνησης που καταλήγουν στο σπίτι της γιαγιάς της Κοκκινোসκουφίτσας. Τα παιδιά καλούνται να μας πουν πως θα ήταν η ιστορία αν στο σπιτάκι φτάσει πρώτος ο κυνηγός ή πρώτη η κοκκινোসκουφίτσα ή πρώτος ο λύκος ή πρώτη η γιαγιά.

Δ. Επιλέγουμε ένα βιβλίο με έναν κακό ήρωα για παράδειγμα διαβάζουμε στα παιδιά το παραμύθι «Η Χιονάτη και οι εφτά νάνοι».

Φτιάχνουμε ζευγάρια από κάρτες που αναπαριστούν τους ήρωες, τα αντικείμενα, τους τόπους του παραμυθιού και μια μόνο κάρτα που αναπαριστά τον κακό (την κακιά μητριά). Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες και τους μοιράζουμε τις κάρτες, την κάρτα που περισσεύει τη βάζουμε στο κέντρο. Η ομάδα που αρχίζει πρώτη παίρνει από το κέντρο την κάρτα, αν σχηματίσει ζευγάρι το κατεβάζει. Η επόμενη ομάδα παίρνει από τη διπλανή μια κάρτα και το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι να μείνει μια ομάδα (η χαμένη) με τον κακό ήρωα στο χέρι.

Ε. Διαβάζουμε στα παιδιά διάφορες ιστορίες με θέμα τη θάλασσα και τα ψάρια για παράδειγμα διαβάζουμε «τις ιστορίες του Τριγωνοψαρούλη», «τη μικρή γοργόνα», «τη Τζίνα την παιχνιδιάρικη φώκια»κ.α.

Φτιάχνουμε ένα ενυδρείο και αντί για ψάρια κρεμάμε κάθε φορά τους τίτλους των βιβλίων ή των ιστοριών που έχουμε διαβάσει. Φτιάχνουμε με τα παιδιά, μια στολή Τριγωνοψαρούλη. Αν ο Τριγωνοψαρούλης ήταν Τετραγωνοψαρούλης, Κοκκινοψαρούλης, Γατοψαρούλης, κ.α πως θα ήταν; Λέμε στα παιδιά να τον ζωγραφίσουν.

Στ. Διαβάζουμε στα παιδιά ιστορίες ή παραμύθια με μάγισσες όπως: «Το σοκολατένιο σπίτι», «Η μάγισσα Φουφήχτρα» κ.α.

Φτιάχνουμε το αλφαβητάρι της μάγισσας. (Μπρασέρ, 2005).

Z. Βιβλιοδρομίες.

Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες και δίνουμε στο καθένα τη φωτοτυπία ενός ή δύο βιβλίων. Τους δίνουμε μερικές μέρες χρόνο για να τους το διαβάσουν οι γονείς τους. Όταν τα παιδιά είναι έτοιμα τους ρωτάμε πράγματα μέσα από το βιβλίο. Κερδίζει η ομάδα που έχει απαντήσει στις πιο πολλές ερωτήσεις.

Αφήνουμε τα παιδιά να διαβάσουν με τους γονείς τους διάφορα βιβλία. Τα φέρνουν στο νηπιαγωγείο και τα παιδιά ψηφίζουν το πιο ωραίο βιβλίο. Δεν μπορούν όμως να ψηφίσουν το δικό τους βιβλίο.

Ε. Δραστηριότητες με διάφορα βιβλία.

Ντόμινο από βιβλία. Αφού προηγουμένως εμείς επιλέξουμε βιβλία τα οποία έχουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό π.χ. κοινό χρώμα, μέγεθος, ίδιος συγγραφέας, ίδια ζώα στο εξώφυλλο κ.α., φτιάχνουμε ένα μεγάλο ντόμινο. (Μπρασέρ, 2005).

Φτιάχνουμε σε τρισδιάστατη μορφή έναν κακό ήρωα από τα παραμύθια που έχουμε διαβάσει στα παιδιά.. Τα παιδιά με κλειστά μάτια προσπαθούν να κολλήσουν την ουρά του στο σωστό σημείο, με ανοιχτά μάτια προσπαθούν να ρίξουν βόλους ανάμεσα στα δάχτυλα των ποδιών του ή μέσα στο στόμα του.

Συγκεντρώνουμε όλους τους κακούς από τα παραμύθια που έχουμε διαβάσει. και τους κλείνουμε σε μια φυλακή που φτιάχνουμε από ένα χαρτόκουτο.

Από τα βιβλία που διαβάσαμε συγκεντρώνουμε λέξεις μαζί με τα παιδιά και τις βάζουμε σε βαζάκια. Τα παιδιά είτε ζωγραφίζουν εικόνες σχετικές με αυτές τις λέξεις είτε τις χρησιμοποιούν για να φτιάξουν τη δική τους ιστορία (Μπρασέρ, 2005).

Φτιάχνουμε οικογενειακά λουλούδια. Φτιάχνουμε με τα παιδιά ένα βιβλίο με τόσες σελίδες όσα και τα μέλη της οικογένειας τους. κολλούν φωτογραφίες των γονιών και των αδερφιών τους ώστε να δημιουργηθούν οι πυρήνες από ισάριθμα λουλούδια. Τα πέταλα των λουλουδιών αποτελούν οι τίτλοι από τα βιβλία που τους διάβασαν τα μέλη της οικογένειας τους.

Παντομίμα με βιβλία.. Τα παιδιά καλούνται να μαντέψουν ποιο βιβλίο αναπαριστούμε με κινήσεις.

Διαβάζουμε στα παιδιά την ιστορία του πρίγκιπα Λεμόνι και της όμορφης Κρεμμύδως. Φτιάχνουμε πρόχειρα κουστούμια με χαρτί γκοφρέ και δραματοποιούμε την ιστορία. Κατασκευάζουμε ένα μεγάλο επιδαπέδιο παιχνίδι με εικόνες από διάφορα βιβλία. Κατασκευάζουμε με τα παιδιά τη μακέτα ενός βιβλίου. Παίζουμε κουκλοθέατρο. Τα βιβλία δεν είχαν πάντα τη μορφή που ξέρουμε σήμερα. Δημιουργώντας με τα παιδιά άλλους τύπους βιβλίων, τα εισάγουμε σε άλλους πολιτισμούς και σε άλλες περιόδους της ιστορίας.

Διαβάζουμε ένα βιβλίο πληροφοριών (π.χ. Η φωτιά) και τα παιδιά ζωγραφίζουν σκηνές π.χ. πότε η φωτιά είναι χρήσιμη ή καταστρεπτική. Τα παιδιά αποφασίζουν για τα λόγια του βιβλίου και τον τίτλο του.

Δείχνουμε στα παιδιά ανακατεμένες εικόνες από μια ιστορία. Τους ζητάμε να βάλουν στη σειρά τις εικόνες και να φτιάξουν μια ιστορία.

Ανακαλύπτουμε μαζί με τα παιδιά τα διάφορα βιβλία γνώσεων π.χ. το ανθρώπινο σώμα. Τα παιδιά μπορούν να κάνουν άπειρες ερωτήσεις σχετικά με το θέμα. Έτσι αποκτούν διάθεση για μάθηση π.χ. «Τι υπάρχει μέσα στο σώμα μου». Τα παιδιά δίνουν τη δική τους απάντηση ζωγραφίζοντας τη.

Κόβουμε εικόνες που δείχνουν χρονική συνέχεια π.χ. ένα νεογέννητο, ένα παιδί προσχολικής ηλικίας, έναν έφηβο, ένα νέο και ένα γέρο. Τα παιδιά τις βάζουν σε σωστή σειρά και φτιάχνουν ένα βιβλίο (Άσκηση χρονικής συνέχειας).

Τα παιδιά φτιάχνουν την ταυτότητα του αγαπημένου τους ήρωα. Ζωγραφίζουν τον ήρωα και τον παρουσιάζουν π.χ. το γενεαλογικό του δέντρο, τι του αρέσει να κάνει, τι δεν του αρέσει να κάνει κ.α

Διηγούμαστε μια ιστορία ζωγραφίζοντας την όλοι μαζί. Επιλέγουμε ένα «κείμενο ταξιδιού»: ο ήρωας ταξιδεύει και στο δρόμο του συναντά πολλούς και διαφορετικούς

ήρωες...(π.χ. το βιβλίο: Ο Φιλ το σαλιγκάρι, Μεταίχμιο ή το βιβλίο: Το μικρό μαύρο καλαμαράκι ψάχνει χρώματα, Μεταίχμιο». Με τις υποδείξεις των παιδιών βάζουμε τα επεισόδια σε μια σειρά και τα αριθμούμε. Χρησιμοποιούμε ένα ρολό από χαρτί και χωρίζουμε το ρολό με μολύβι σε τόσα επεισόδια όσα και η ιστορία. Τα παιδιά σε δυάδες ή τριάδες ζωγραφίζουν τα επεισόδια

Διαβάζουμε ένα ποίημα και τα παιδιά ζωγραφίζουν σκηνές, ενώ από κάτω γράφουμε τα λόγια σε μορφή ιστορίας π.χ. Η Βαρελού, Η παντόφλα).

Φτιάχνουμε δίστιχα (π.χ. Μαρία, Μαρία ποιόν κοιτάς; Κοιτάζω τον Αργύρη να με χαιρετά.). Βγάζουμε φωτογραφίες των παιδιών ανά ζευγάρια τα οποία αναπαριστούν τα δίστιχα. Φτιάχνουμε άλμπουμ με τις φωτογραφίες και από κάτω με μεγάλα γράμματα τα λόγια του δίστιχου.

Η. Διαβάζουμε στα παιδιά της παραλλαγές μιας ιστορίας. Τους διαβάζουμε «το λύκο και τα τρία γουρουνάκια», «τα τρία μικρά λυκάκια».

Παροτρύνουμε τα παιδιά να σκεφτούν άλλες παραλλαγές της ιστορίας όπως για παράδειγμα να σκεφτούν πως θα ήταν η ιστορία μας αν είχαμε να κάνουμε με τα τρία μολυβάκια και τη μεγάλη κακιά γόμα.

Θ. Διαβάζουμε στα παιδιά μύθους του Αισώπου σε κόμιξ.

Βγάζουμε φωτοτυπία μια σελίδα κόμιξ και τη μεγεθύνουμε. Αφαιρούμε τα κείμενα από τη φωτοτυπημένη σελίδα και τη φωτοτυπούμε ξανά. Ζητάμε από τα παιδιά να επινοήσουν νέα κείμενα για το κόμιξ και τα γράφουμε εμείς με μεγάλα ευανάγνωστα γράμματα.

Ι. Δραστηριότητες με αφορμή την ανάγνωση των βιβλίων «Κάστρα μια συναρπαστική τρισδιάστατη εξερεύνηση» και «Ιππότες και κάστρα»

Διαβάζουμε στα παιδιά τα βιβλία και φτιάχνουμε το δικό μας με κουτιά που έχουν τους τίτλους των βιβλίων που έχουν διαβάσει.

Παίζουμε με τα παιδιά το κουίζ του κάστρου το οποίο μας ζητά να ανακαλύψουμε αντικείμενα και πρόσωπα που είναι κρυμμένα στο κάστρο (το κουίζ υπάρχει μέσα στο βιβλίο).

3. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ - ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Από τις δραστηριότητες που σχεδιάσαμε, όπως είπαμε και πιο πάνω, ένα μέρος παρουσιάσαμε στα παιδιά του νηπιαγωγείου. Βασικά κριτήρια για να επιλέξουμε τις δραστηριότητες που τελικά πραγματοποιήθηκαν στο νηπιαγωγείο ήταν ο παιγνιώδης χαρακτήρας τους, η δυνατότητα προσαρμογής τους στο επίπεδο και το ρυθμό κάθε παιδιού, το κατά πόσο προωθούσαν την έρευνα, τον προβληματισμό, τη συνεργασία, και τις διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα στα παιδιά.. Οι δραστηριότητες που επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε έδιναν στα παιδιά τη δυνατότητα να συζητούν και να συνεργάζονται μεταξύ τους. Προσπαθήσαμε να είναι όσο πιο δημιουργικές και ευχάριστες για τα παιδιά και να τους κινούν το ενδιαφέρον. Αποφύγαμε να έχουν χαρακτηριστικά σχολικών ασκήσεων. Χαρακτηρίζονταν από εθελοντικό χαρακτήρα είχαν ποικιλία και ήταν πρωτότυπες ώστε να μην κάνουν τα παιδιά να βαριούνται. Προσπαθήσαμε κάθε βιβλίο με το οποίο ασχοληθήκαμε και κάθε δραστηριότητα να τα συνδέσουμε με τις προσωπικές εμπειρίες των παιδιών.

Γενικοί σκοποί στις δραστηριότητες που πραγματοποιήσαμε, όπως αναφέραμε και πιο πάνω ήταν, να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με όσο περισσότερα βιβλία γίνεται, να αγαπήσουν το βιβλίο και να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στο διάβασμα, να ασχοληθούν με δραστηριότητες γραμματισμού. Όπως όμως διαπιστώνουμε, οι δραστηριότητες που επιλέξαμε για πραγματοποιήσουμε στο νηπιαγωγείο εξυπηρετούν πολλαπλούς στόχους ακόμα και από άλλες περιοχές του προγράμματος του νηπιαγωγείου π.χ. μαθηματικά, εικαστικά, μουσική κ.α.

Οι δραστηριότητες που επιλέξαμε θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως πολυαισθητηριακές γιατί προϋποθέτουν ταυτόχρονη συμμετοχή τουλάχιστον τριών αισθήσεων κατά την ενασχόληση με το παιδαγωγικό υλικό. Μια σημαντική παράμετρος που λάβαμε υπόψη μας για την επιλογή των δραστηριοτήτων που τελικά πραγματοποιήσαμε, ήταν η άποψη, ότι η διαδικασία της μάθησης γίνεται πιο αποτελεσματική όταν συμμετέχουν σ' αυτήν περισσότερες από μια αισθήσεις.(Μοντεσσόρι, 1993, Ζαφρανά, 1993). Οι δραστηριότητες που πραγματοποιήσαμε παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω.

A. Δραστηριότητες με αφορμή την ανάγνωση του βιβλίου «Επιτέλους Ησυχία» και την απαγγελία του ποιήματος της Ρένας Καρθαίου «Η σακαράκα».

1. Φτιάχνουμε ομαδικά ένα μεγάλο ρολόι. Τα παιδιά ζωγράφισαν σε χαρτάκια τον εαυτό τους και τα κόλλησαν στο ρολόι ανάλογα με την ώρα που πάνε για ύπνο, την ώρα που τρώνε ή την ώρα που πάνε σχολείο.

2. Φτιάχνουμε ένα βιβλίο με αντικείμενα που κάνουν δυνατό θόρυβο.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να μάθουν να εργάζονται ομαδικά.
- Να γνωρίσουν την αριθμητική ακολουθία από το 1-12
- Να δημιουργήσουν ένα πρωτότυπο βιβλίο
- Να αποκτήσουν γνώση για πράγματα που τα παιδιά δεν έχουν άμεση εμπειρία ή επέκταση αυτών που έχουν βιώσει με σύνδεση πληροφοριών του βιβλίου με προσωπικές εμπειρίες.
- Να συμμετέχουν σε συζητήσεις παίρνοντας διαδοχικά το λόγο και αναλαμβάνοντας τους ρόλους ομιλητή - ακροατή.

ΥΛΙΚΟ:

Το βιβλίο «επιτέλους ησυχία» και το ποίημα «η σακαράκα»

Ένα κομμάτι φελιζόλ για το δίσκο του ρολογιού

Χάρτινοι αριθμοί

Διάφορα χαρτόνια

Κόλλες A4

Μαρκαδόροι, χαρτόκολλα, ψαλίδια, χάντρες, κουδουνάκια, σπάγκος, καπάκια από βάζα, φακές.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

- Συγκέντρωση στον κύκλο συζήτησης.
- Συζήτηση γύρω απ' την ησυχία και το θόρυβο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Στην πρώτη φάση των δραστηριοτήτων, αρχικά δείξαμε στα παιδιά το παραμύθι και πραγματοποιήσαμε μια συζήτηση προκειμένου να τους προετοιμάσουμε για το θέμα μας. Μιλήσαμε για το πόσο ενοχλητικός είναι ο θόρυβος ιδιαίτερα τη νύχτα. Τους απαγγείλαμε το

ποίηση «Η σακαράκα». Ρωτήσαμε τα παιδιά αν ποτέ έχουν ξυπνήσει από δυνατό θόρυβο και σιγά - σιγά φέραμε τη συζήτηση στις ώρες που κάνουν διάφορα πράγματα για παράδειγμα τι ώρα κοιμούνται, τι ώρα τρώνε κλπ. Όλα τα παιδιά συμμετείχαν στη συζήτηση. Αφού διαβάσαμε το παραμύθι και το ποίημα σχολιάσαμε ο πάθημα του Αρκούδου αλλά και τη φασαρία που έκανε η σακαράκα. Προτρέψαμε τα παιδιά να φτιάξουμε ένα ρολόι για να θυμόμαστε όλοι τις ώρες που κάνουμε διάφορα πράγματα (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 1^{ης} δραστηριότητας), αλλά και τις ώρες που πρέπει να κάνουμε ησυχία και επίσης τα προτρέψαμε να φτιάξουμε ένα βιβλίο που κάνει δυνατό θόρυβο (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 2^{ης} δραστηριότητας).

Στη συνέχεια μεταφερθήκαμε στα τραπεζάκια μοιράσαμε στα παιδιά τα υλικά και μαζί τους φτιάξαμε το βιβλίο των θορύβων και το μεγάλο ρολόι.

Ολοκληρώνοντας το ρολόι δώσαμε κόλλες Α4 στα παιδιά και ζητήσαμε από αυτά να ζωγραφίσουν. Τα παιδιά ζωγράρισαν τους εαυτούς τους, έκοψαν το περίγραμμα και το έβαλαν πάνω στις ώρες που συνηθίζουν να κάνουν διάφορα πράγματα.. **τε τελικά**

B. Δραστηριότητες βασισμένες στο βιβλίο «Ο λαίμαργος Τουνελόδρακος».

3. Κατασκευάζουμε με κανσόν πολύχρωμο τα μαγικά υλικά του Τσούφ Τσούφ και τα παιδιά τα συναρμολογούν και κάνουν λέξεις.

4. Ομαδική εργασία κατασκευής τρένου με κούτες. Κάθε παιδί κατασκευάζει ένα βαγόνι. Το ζωγραφίζει με μαρκαδόρους και κολλάει κομματάκια γλασέ και γκοφρέ για να το στολίσει. Στη συνέχεια συναρμολογούμε τα βαγόνια με σπάγκο..

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να μάθουν να εκφράζονται δημιουργικά μέσα από ένα βιβλίο
- Να μάθουν να συνεργάζονται μεταξύ τους για έναν κοινό σκοπό
- Να αναπτύξουν οπτικό λεξιλόγιο και να διαβάζουν συναρμολογώντας τα μαγικά υλικά του Τσουφ-τσουφ.

ΥΛΙΚΟ:

Το βιβλίο του Ευγένιου Τριβιζά «Ο λαίμαργος Τουνελόδρακος».

Διάφορα χαρτόκουτα

Μαρκαδόροι, κόλλες, χαρτί γλασέ σπάγκος, διπλόκαρφα

Κάρτες πολύχρωμες με τα μαγικά υλικά του Τσουφ –τσούφ.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

- Συγκέντρωση στον κύκλο συζήτησης.
- Ανάγνωση του βιβλίου

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αφού διαβάσαμε στα παιδιά το βιβλίο τους μιλήσαμε για τα μαγικά υλικά του Τσουφ-τσούφ. Τα παροτρύναμε να βρουν και να ενώσουν τις κάρτες με το ίδιο χρώμα ώστε να ανακαλύψουν τι είδους μαγικά υλικά ήταν αυτά που έφερε στο πάρτυ του. Πρέπει να επισημάνουμε ότι τα περισσότερα παιδιά γνώριζαν τα γράμματα και έτσι δε δυσκολεύτηκαν να ανακαλύψουν και να διαβάσουν τις λέξεις. Αν αντιμετώπιζαν δυσκολία μπορούσαν να ανακαλύψουν τις λέξεις πρώτα στο βιβλίο. (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 3^{ης} δραστηριότητας).

Σε δεύτερη, τα προτρέψαμε να φτιάξουμε τον Τσουφ-τσούφ και τους φίλους του. Μεταφερθήκαμε λοιπόν στα τραπεζάκια, μοιράσαμε στα παιδιά τα διάφορα υλικά και τα παιδιά διακόσμησαν με τις ζωγραφιές τους τα βαγόνια των τρένων. Στη συνέχεια συναρμολογήσαμε τα τρένα. Ο χρόνος μας δεν ήταν αρκετός για να φτιάξουμε όλους τους φίλους του Τσουφ-τσούφ κι έτσι φτιάξαμε δύο τρένα.(βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 4^{ης} δραστηριότητας).

Γ. Δραστηριότητα βασισμένη στο παραμύθι «Η Κοκκινোসκουφίτσα».

5. Φτιάχνουμε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι το οποίο έχει τέσσερα σημεία εκκίνησης που καταλήγουν στο σπίτι της γιαγιάς της Κοκκινোসκουφίτσας. Από τα 4 σημεία ξεκινάει: ο λύκος, η γιαγιά, ο κυνηγός και η Κοκκινোসκουφίτσα. Τα παιδιά ρίχνοντας ένα ζάρι προσπαθούν να φτάσουν στο σπίτι της γιαγιάς.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να συνθέσουν ένα νέο κείμενο με αφετηρία ένα πολύ γνωστό παραμύθι
- Να καλλιεργήσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους

ΥΛΙΚΟ:

Το παραμύθι της Κοκκινোসκουφίτσας

Ένα επιτραπέζιο παιχνίδι δικής μας κατασκευής

Ένα ζάρι

Τέσσερα πόνια

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

- Κατασκευή από εμάς του επιτραπέζιου παιχνιδιού
- Συγκέντρωση στον κύκλο συζήτησης
- Αφήγηση του παραμυθιού από εμάς με τη βοήθεια των παιδιών αφού γνώριζαν πολύ καλά το παραμύθι

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Στην πρώτη φάση της δραστηριότητας μας αρχικά συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης και μιλήσαμε για την «Κοκκινোসκουφίτσα». Όταν αφηγηθήκαμε μαζί με τα παιδιά το παραμύθι, τους προτείναμε να παίξουν το επιτραπέζιο παιχνίδι αφού χωριστούν σε τέσσερις ομάδες. Νικήτρια ομάδα θα ήταν αυτή που θα έφτανε πρώτη στο σπιτάκι. Κάθε πόνι αντιπροσώπευε αντίστοιχα, τον κυνηγό, το λύκο, τη γιαγιά και την Κοκκινোসκουφίτσα. Η ομάδα που θα έφτανε πρώτη θα έπρεπε να μας πει πως θα γινόταν η ιστορία αν για παράδειγμα στο σπιτάκι πρώτος απ' όλους έφτανε ο κυνηγός, πως αν πρώτη έφτανε η Κοκκινোসκουφίτσα, η γιαγιά ή ο λύκος. Στα παιδιά άρεσε πολύ το παιχνίδι όμως όταν έφταναν στο σημείο που έπρεπε να φτιάξουν καινούρια ιστορία σχεδόν πάντα κατέληγαν στο συμπέρασμα ότι τελικά ο λύκος τρώει την Κοκκινোসκουφίτσα και ότι ο κυνηγός την ελευθερώνει. Μόνο ένα παιδί είπε πως αν φτάσει πρώτη η Κοκκινোসκουφίτσα θα κλείσει τις πόρτες και ο λύκος δε θα μπορεί να μπει μέσα. (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 5^{ης} δραστηριότητας).

Δ. Δραστηριότητα βασισμένη σε 2 βιβλία με μάγισσες: «Το σοκολατένιο σπίτι» και «Η μάγισσα Φουφήχτρα».

6. Φτιάχνουμε το αλφαβητάρι της μάγισσας (Μπρασέρ, 2005).

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να βρουν λέξεις σχετικές με ένα θέμα που τους δίνεται
- Να δημιουργήσουν ένα συλλογικό βιβλίο
- Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους.

ΥΛΙΚΟ:

Το βιβλίο «Η μάγισσα Φουφήχτρα, το παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ.

Κόλλες Α4

Μαρκαδόροι

Χαρτόνια, σύρμα για το δέσιμο του βιβλίου.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Διαβάζουμε στα παιδιά τα βιβλία με τις μάγισσες

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αρχικά αφού συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης ρωτήσαμε τα παιδιά αν γνωρίζουν ιστορίες με μάγισσες και αν ήταν καλές ή όχι οι μάγισσες που ξέρουν. Τους διαβάσαμε τα βιβλία και τα παροτρύναμε να σκεφτούν τι μπορεί να κάνει μια μάγισσα.

Στη συνέχεια γράψαμε στον πίνακα όλα τα γράμματα με αρκετό κενό μεταξύ τους. Ζητήσαμε από τα παιδιά να μας πουν τι κάνει μια μάγισσα; Π.χ. Ανάβει τη φωτιά, βγάζει βόλτα τη γάτα της κλπ.. Όταν βρέθηκαν όλες οι λέξεις για κάθε γράμμα κάθε παιδί φτιάχνει μια σελίδα του αλφαβηταρίου. Φτιάχνει μια πρόταση προσθέτει στοιχεία και τη ζωγραφίζει στο αλφαβητάρι σαν να ήτανε επεισόδιο μιας ιστορίας. Εμείς καθαρογράψαμε την πρόταση του κάθε παιδιού και έτσι φτιάξαμε μια νέα ιστορία με αλφαβητική σειρά. (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 6^{ης} δραστηριότητας).

Ε. Δραστηριότητες με διάφορα βιβλία.

7. Ντόμινο από βιβλία (Μπρασέρ, 2005).

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να ανακαλύψουν την ποικιλία των βιβλίων που υπάρχουν
- Να ενισχύσουν την παρατηρητικότητα τους
- Να προσεγγίσουν τα βιβλία και από άλλη οπτική εκτός από το περιεχόμενο τους
- Να έρθουν σε επαφή με μεγάλο αριθμό βιβλίων που θα μπορούσαν αργότερα να διαβάσουν.

ΥΛΙΚΟ:

Βιβλία

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Επιλογή από εμάς βιβλίων τα οποία είχαν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αφού προηγουμένως εμείς επιλέξαμε βιβλία τα οποία είχαν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό π.χ. κοινό χρώμα, μέγεθος, ίδιος συγγραφέας, ίδια ζώα στο εξώφυλλο κ.α., προτείναμε στα παιδιά να παίξουμε ένα παιχνίδι. Βάλαμε στο πάτωμα ένα βιβλίο και το κάθε παιδί έπρεπε να προσθέτει με τη σειρά του ένα βιβλίο δίπλα σ' αυτό που ήταν στο πάτωμα, εξηγώντας το κοινό σημείο που έχει με το προηγούμενο. Έτσι φτιάξαμε ένα μεγάλο ντόμινο από βιβλία. Παρά το γεγονός ότι η νηπιαγωγός της τάξης θεώρησε πολύ δύσκολη αυτή τη δραστηριότητα για τα παιδιά, εμείς δεν αντιμετωπίσαμε κανένα πρόβλημα. Όλα τα παιδιά χρησιμοποίησαν τουλάχιστον ένα βιβλίο που είχε κοινό χαρακτηριστικό με το προηγούμενο. (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες ^{ης} δραστηριότητας).

(Φωτο ^{ης} δραστηριότητας).

8. Συγκεντρώσαμε όλους τους κακούς από παραμύθια που έχουμε διαβάσει. Τα παιδιά τους κατασκευάζουν με πλαστελίνη ή με πηλό και τους κλείνουμε σε μια φυλακή που φτιάχνουμε από ένα χαρτόκουτο.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να εκφράσουν τα συναισθήματα τους για τους κακούς ήρωες των βιβλίων
- Να καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητα τους μέσα από την πλαστική τέχνη

ΥΛΙΚΟ:

Πηλός

Ένα χαρτόκουτο

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Κατασκευή της φυλακής από εμάς με ένα κοπίδι.
- Συζήτηση σχετική με τους κακούς ήρωες των παραμυθιών.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αρχικά συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης και κάναμε μια συζήτηση για τους κακούς ήρωες των παραμυθιών. Ρωτήσαμε ποιους κακούς ήρωες από τα βιβλία που είχαν διαβάσει γνώριζαν. Στη συνέχεια τα προτρέψαμε να θυμηθούν ποιους κακούς ήρωες είχαμε δει μαζί. Τα παιδιά θυμήθηκαν τον Τουνελόδρακο, το λύκο, τη μάγισσα Φουφήχτρα και τη μάγισσα από το παραμύθι Χάνσελ και Γκρέτελ.

Στη συνέχεια δείξαμε στα παιδιά τη φυλακή που είχαμε φτιάξει και τους προτείναμε να φτιάξουμε με πηλό τους κακούς ήρωες και να τους κλείσουμε μέσα. Μεταφερθήκαμε στα τραπεζάκια, μοιράσαμε στα παιδιά τον πηλό και αυτά έφτιαξαν τους «κακούς» των βιβλίων και τους βάλουμε στη φυλακή. Δυστυχώς ο χρόνος μας ήταν λίγος και δεν πρόλαβαν τα παιδιά να χρωματίσουν τον πηλό αφού στεγνώσει (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 8^{ης} δραστηριότητας).

9. Από τα βιβλία που διαβάσαμε και από άλλα βιβλία συγκεντρώνουμε λέξεις και τα παιδιά φτιάχνουν μια ιστορία.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιο τους
- Να καλλιεργήσουν τη γλωσσική τους έκφραση και την ικανότητα συμμετοχής στη συζήτηση.
- Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα τους
-

ΥΛΙΚΟ:

- Βάζα
- Κόλλες Α4 για να γράψουμε τις λέξεις
- Χαρτόνι για εξώφυλλο
- Σύρμα
- Μαρκαδόροι

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

• Καλούμε τα παιδιά να σκεφτούν λέξεις που έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τις γράφουμε σε χαρτάκια που βάζουμε μέσα στα βάζα.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αφού συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης προτρέψαμε τα παιδιά να μας πουν λέξεις που τις γράψαμε σε χαρτί, τις διπλώσαμε και τις κλείσαμε στα βάζα. Οι λέξεις που παροτρύναμε τα παιδιά να μας πουν ήταν: μεγάλες λέξεις, μικρές λέξεις, αστείες λέξεις, τρομακτικές λέξεις. Όταν συγκεντρώσαμε αρκετές λέξεις, προτείναμε στα παιδιά να ανοίξουν τα βάζα για να τις ελευθερώσουν και έτσι να μπορέσουμε να φτιάξουμε μια ιστορία με αυτές. Κάθε παιδί χρησιμοποιώντας τις λέξεις που συγκεντρώσαμε, έφτιαχνε ένα επεισόδιο από την ιστορία. Εμείς κατά τη διάρκεια της αφήγησης γράφαμε την ιστορία. Την επόμενη μέρα, αφού χωρίσαμε την ιστορία σε επεισόδια, τα παιδιά τη ζωγράφισαν και έτσι φτιάξαμε « το βιβλίο με τις δικές μας λέξεις».(βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 9^{ης} δραστηριότητας). Η ιστορία που φτιάζανε τα παιδιά ήταν η εξής:

«Μια φορά κι έναν καιρό ήταν μια μάγισσα που την έλεγαν Φουφήχτρα. Μια μέρα την επισκέφτηκε ένας δράκος που ήθελε να τη φάει, όμως η Φουφήχτρα μέτρησε μέχρι το ένα, πέταξε από πάνω του με τη σκούπα της και βρέθηκε μέσα σε μια λίμνη. Εκεί συνάντησε έναν κροκόδειλο. Εκεί στη λίμνη πήγε και ένα κορίτσι που το έλεγαν Ρίτα και της είπε να κάνει τα μαγικά της για να εξαφανίσουν τον κροκόδειλο.

Το κορίτσι μαζί με ένα φίλο της που τον έλεγαν Μουστάκα έπαιζαν τουρτοπόλεμο, από τη χαρά τους, όταν εξαφανίστηκε ο κροκόδειλος και έγιναν από τις τούρτες σαν κλόουν. Εκεί όπως έπαιζαν ήρθε ένα φάντασμα και η Ρίτα του είπε: «Σε παρακαλώ μη με πειράξεις». Εκείνο της ζήτησε ένα δώρο για αντάλλαγμα κι εκείνη του χάρισε ένα μαρκαδόρο. Μετά όλοι μπήκαν σε ένα τρένο όμως τους κατάπιε ο Τουνελόδρακος και έμειναν στην κοιλιά του μέχρι που τους ελευθέρωσε ο Τσουφ-τσουφ.»

10. Φτιάχνουμε οικογενειακά λουλούδια. Φτιάχνουμε με τα παιδιά ένα βιβλίο με τόσες σελίδες όσα και τα μέλη της οικογένειας τους. Κολλούν φωτογραφίες των γονιών και των αδερφών τους ώστε να δημιουργηθούν οι πυρήνες από ισάριθμα λουλούδια. Τα πέταλα των λουλουδιών αποτελούν οι τίτλοι από τα βιβλία που τους διάβασαν τα μέλη της οικογένειας τους.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να αποκτήσουν κίνητρο για να διαβάσουν περισσότερα βιβλία.
- Να εμπλέξουν την οικογένεια τους στη διαδικασία του διαβάσματος.

ΥΛΙΚΟ:

Μαρκαδόροι

Χαρτόνια

Κόλλες Α4

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Συζήτηση για τα μέλη της οικογένειας τους και το πόσο τους διαβάζουν οι γονείς ή τα αδέρφια τους.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αρχικά συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης και μιλήσαμε για το αν τα παιδιά διαβάζουν βιβλία στο σπίτι, μαζί με τους γονείς ή τα αδέρφια τους. Μας είπαν από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένεια τους και ποιος τους διαβάζει τα πιο πολλά βιβλία.

Στη συνέχεια επειδή η νηπιαγωγός μας είπε ότι δεν ήταν καλή ιδέα να ζητήσουμε φωτογραφίες από τα μέλη της οικογένειας των παιδιών, προτείναμε στα παιδιά να ζωγραφίσουν τα μέλη της οικογένειας τους σε διαφορετικές κόλλες Α4.

Τέλος φτιάξαμε με τα παιδιά βιβλία με τόσες σελίδες όσα και τα μέλη της οικογένειας τους που ήταν ζωγραφισμένα. Οι ζωγραφιές των μελών της οικογένειας αποτέλεσαν πυρήνες από ισάριθμα λουλούδια. Τα παιδιά έκοψαν χαρτόνια για να φτιάξουν τα πέταλα των λουλουδιών πάνω στα οποία γράφτηκαν οι τίτλοι από τα βιβλία που τους διάβασαν τα μέλη της οικογένειας τους. Αν τα παιδιά είχαν μικρότερα αδέρφια μας έλεγαν τους τίτλους βιβλίων που «διάβαζαν» αυτά στα αδέρφια τους(βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 10^{ης} δραστηριότητας).

11. Δημιουργούμε με τα παιδιά άλλους τύπους βιβλίων και τα εισάγουμε σε άλλους πολιτισμούς και σε άλλες περιόδους της ιστορίας. Έτσι φτιάχνουμε βιβλία σε μορφή απλού (αρχαία Κίνα) ή διπλού κυλίνδρου (όπως η εβραϊκή «Τορά»), το βιβλίο ακορντεόν (Ασία), καθώς και ένα βιβλίο σε λωρίδες που φτιάχνεται ακόμα και σήμερα στην Ασία από μπαμπού ή φύλλα φοινικιάς (Μπρασέρ, 2005).

ΣΤΟΧΟΙ:

Να ανακαλύψουν βιβλία από άλλους πολιτισμούς και από άλλες χρονικές περιόδους.

Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα τους.

ΥΛΙΚΟ:

Χαρτί

Κυλινδρικά ξύλα

Κόλλα, ψαλίδι

Πλαστικό σπάγκο

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Αναζήτηση εικόνων από βιβλία που θέλουμε να δείξουμε στα παιδιά για να τα κατασκευάσουν.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αρχικά συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης και δείξαμε στα παιδιά τις εικόνες που είχαμε βρει. Κάναμε μια συζήτηση σχετικά με το πού έγραφαν παλιά οι άνθρωποι. Μιλήσαμε για τη γραφή πάνω στην άμμο, το σκάλισμα πάνω σε πλάκες που είχαν λιωμένο κερί, το σκάλισμα πάνω σε πέτρες. Στη συνέχεια τους μιλήσαμε για την περγαμηνή, τους εξηγήσαμε ότι φτιαχνόταν από δέρμα ζώου. Τους είπαμε επίσης, ότι παλιά οι άνθρωποι έφτιαχναν φύλλα για να γράφουν από ένα φυτό που λεγόταν πάπυρος. Τέλος αναφέραμε ότι σήμερα οι άνθρωποι φτιάχνουν χαρτί από το ξύλο των δέντρων αφού το επεξεργαστούν κατάλληλα. Μέσα από αυτή τη συζήτηση τα παιδιά αντιλήφθηκαν ότι τα βιβλία δεν είχαν πάντα τη μορφή που ξέρουμε σήμερα.

Στη συνέχεια προτείναμε στα παιδιά να φτιάξουν διάφορους τύπους βιβλίων από άλλες εποχές και πολιτισμούς. Βέβαια το βασικό υλικό που χρησιμοποιήσαμε ήταν το χαρτί γιατί όπως εξηγήσαμε και στα παιδιά ήταν πολύ δύσκολο να βρούμε τα υλικά που χρησιμοποιούσαν τότε. Μεταφερθήκαμε στα τραπεζάκια, δείχναμε τις εικόνες από τα βιβλία και μοιράσαμε στα παιδιά τα υλικά για να τα φτιάξουν (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 11^{ης} δραστηριότητας).

Στ. Δραστηριότητα με αφορμή το βιβλίο «ο πρίγκιπας Λεμόνης και η όμορφη Κρεμμύδω».

12. Διαβάζουμε στα παιδιά την ιστορία του πρίγκιπα Λεμόνη και της όμορφης Κρεμμύδως. Φτιάχνουμε πρόχειρα κουστούμια με χαρτί γκοφρέ και χαρτόνι και δραματοποιούμε την ιστορία

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να αναπαραστήσουν μια ιστορία χρησιμοποιώντας αντικείμενα με συμβολικό τρόπο
- Να εκφραστούν μέσα από ένα βιβλίο.

ΥΛΙΚΟ:

- Το βιβλίο με την ιστορία
- Χαρτί γκοφρέ
- Μουσική
- Λαχανικά από χαρτί

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Φτιάχνουμε με χαρτί γκοφρέ τα κουστούμια των παιδιών.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αρχικά συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης και διαβάσαμε το βιβλίο στα παιδιά. Τους προτείναμε να παίζουμε θέατρο με βάση αυτό το βιβλίο. Έτσι μοιράσαμε τους ρόλους στα παιδιά.

Στη συνέχεια τα παιδιά «ντύθηκαν» με το χαρτί γκοφρέ ανάλογα με το τι λαχανικό ήταν. Επί πλέον κάθε παιδί κρατούσε στα χέρια ένα χαρτόνι με το λαχανικό που παρίστανε. Βάζοντας μουσική αρχίσαμε να διαβάζουμε ξανά το βιβλίο. Τα παιδιά δραματοποίησαν τα λόγια μας (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 12^{ης} δραστηριότητας).

Z. Δραστηριότητες με αφορμή το βιβλίο «Ο Τριγωνοψαρούλης» και διάφορα κλασικά παραμύθια.

13. Κατασκευάζουμε με τα παιδιά τη μακέτα του βιβλίου.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να οπτικοποιήσουν το χώρο δράσης μιας ιστορίας
- Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα τους
-

ΥΛΙΚΟ:

Το βιβλίο του Β. Ηλιόπουλου «Ο Τριγωνοψαρούλης»

Ένα μεγάλο χαρτόκουτο
Τέμπρες και πινέλα
Ένα μπλέ σελοφάν
Χρωματιστά χαρτόνια κανσόν
Πολύχρωμοι σπάγκοι
Μια ξύλινη βέργα
Χρυσόσκονη, διάφορα κοχύλια

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Διάβασμα του βιβλίου από εμάς
- Κόψιμο του κουτιού από το πάνω μέρος και από μπροστά.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Αρχικά συγκεντρωθήκαμε στον κύκλο συζήτησης και διαβάσαμε στα παιδιά το βιβλίο. Μιλήσαμε για το βυθό της θάλασσας και για τα ζώα που ζουν εκεί. Στη συνέχεια προτείνανε στα παιδιά να κατασκευάσουμε μαζί το χώρο που ζούσε ο Τριγωνοψαρούλης και η παρέα του, δηλαδή το βυθό της θάλασσας. Πήραμε το κουτί και τα παιδιά το έβαψαν με μπλε τέμπρα. Αφού στέγνωσε έβαλαν μέσα ένα μπλε σελοφάν και το στόλισαν με κοχύλια, αχινούς, αστερίες και χάρτινα ψαράκια που κολυμπούσαν.

Στο τέλος απλώσαμε στο βυθό ένα δίχτυ που υποτίθεται πως ήταν αυτό που έσκισε ο Τριγωνοψαρούλης και η παρέα του (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 13^{ης} δραστηριότητας).

14. Κατασκευάζουμε ένα μεγάλο επιδαπέδιο παιχνίδι με εικόνες από διάφορα κλασικά παραμύθια.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να έρθουν σε επαφή με τα κλασικά παραμύθια και να ανακαλύψουν τον πλούτο τους.
- Να νιώσουν περιέργεια και διάθεση να ανακαλύψουν λεπτομέρειες των παραμυθιών
- Να παίξουν με αφορμή τα παραμύθια

ΥΛΙΚΟ:

Τα παραμύθια: Η Κοκκινοσκουφίτσα, Η Χιονάτη και οι 7 νάνοι, Η Σταχτοπούτα, Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια, Η μικρή γοργόνα, Ο παπουτσωμένος γάτος, Το ασχημόπαπο.

Το επιδαπέδιο παιχνίδι
Οι κάρτες με τις ερωτήσεις
Ένα ζάρι

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Κατασκευάζουμε το παιχνίδι με χαρτόνι χοντρό, χαρτί κανσόν και χρωματιστές ξυλομπογιές. Σχεδιάζουμε πάνω στο χαρτόνι μια διαδρομή την οποία έπρεπε να διανύσουν τα παιδιά. Δύο μέρες πριν το παιχνίδι, πηγαίνουμε στο νηπιαγωγείο, δείχνουμε τα βιβλία στα παιδιά και τα ρωτάμε αν τα έχουν διαβάσει και αν τα ξέρουν. Τα αφήνουμε να τα ξεφυλλίσουν και να δουν τις εικόνες.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Σχεδόν όλα τα παιδιά γνώριζαν όλα τα παραμύθια. Μόνο τον παπουτσωμένο γάτο και τη μικρή γοργόνα δε θυμόντουσαν καλά, έτσι τους τα ξαναδιαβάσαμε.

Μετά από δυο μέρες πήραμε στο νηπιαγωγείο το παιχνίδι με τα παραμύθια. Τα παιδιά χωρίστηκαν σε ομάδες. Ο αρχηγός της κάθε ομάδας έπρεπε να κάνει τόσα βήματα, στη διαδρομή που είχαμε σχηματίσει πάνω στο παιχνίδι μας όσα έλεγε το ζάρι που έριχνε κάθε φορά, όμως πριν έπρεπε να απαντήσει σε μια ερώτηση που είχαμε γράψει πάνω σε κάρτες οι οποίες αποτελούσαν μέρος του παιχνιδιού. Οι ερωτήσεις που γράψαμε απευθύνονταν σε όλη την ομάδα και ήταν οι εξής:

Όταν μεγάλωσε το ασχημόπαπο τι πουλί έγινε;

Γιατί ήταν άσχημο;

Γιατί η Κοκκινোসκουφίτσα βρέθηκε στο δάσος;

Γιατί επισκέφτηκε η Κοκκινোসκουφίτσα τη γιαγιά;

Ποιος ελευθέρωσε την Κοκκινোসκουφίτσα και τη γιαγιά της;

Πού κρύφτηκε το μικρότερο κατσικάκι για να μην το βρει ο λύκος;

Τι είπε η μαμά κατσικά στα κατσικάκια της πριν φύγει από το σπίτι;

Τι έκανε ο λύκος για να ξεγελάσει τα κατσικάκια και να τα κάνει να του ανοίξουν;

Τι έβαλε η μαμά κατσικά μέσα στην κοιλιά του λύκου;

Τι έκανε δώρο ο παπουτσωμένος γάτος στο βασιλιά;

Το αφεντικό του γάτου πως ονομάστηκε τελικά;

Τι ήταν αυτό που η νεράιδα μεταμόρφωσε σε άμαξα;

Τι έχασε η σταχτοπούτα όταν έτρεχε για να φύγει;

Τι ζήτησε η μάγισσα ως αντάλλαγμα από τη μικρή γοργόνα για να της δώσει πόδια;

Ποιο δηλητηριασμένο φρούτο έδωσε η μητριά στη χιονάτη;

Πόσοι ήταν οι νάνοι στο παραμύθι Χιονάτη;

Τι έλεγε η κακιά μητριά στον καθρέφτη της;

Αν το παιδί απαντούσε στην ερώτηση το παιχνίδι συνεχιζόταν και έκανε το παιδί όσα βήματα έλεγε το ζάρι. Αν δεν απαντούσε έχανε τη σειρά του και τη σειρά την έπαιρνε η αντίπαλη ομάδα. (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 14^{ης} δραστηριότητας).

Η. Δραστηριότητες με αφορμή την ανάγνωση του βιβλίου «Κάστρα μια συναρπαστική τρισδιάστατη εξερεύνηση».

1. Διαβάζουμε και δείχνουμε στα παιδιά το βιβλίο και στη συνέχεια φτιάχνουμε το δικό μας κάστρο με τα κουτιά που έχουν τους τίτλους των βιβλίων που έχουμε διαβάσει.

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να αποκτήσουν κίνητρο για ανάγνωση περισσότερων βιβλίων
- Να εργαστούν ομαδικά για έναν κοινό σκοπό
- Να διαβάζουν τους τίτλους των βιβλίων με σύγκριση-αναγνώριση.

ΥΛΙΚΟ:

Το βιβλίο «Κάστρα μια συναρπαστική εξερεύνηση»

Διάφορα χαρτόκουτα

Όλα τα βιβλία που διαβάσαμε μαζί με τα παιδιά

Οι τίτλοι των βιβλίων που είχαμε διαβάσει σε φωτοτυπία

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Γράψαμε και φωτοτυπήσαμε τους τίτλους των βιβλίων που είχαμε διαβάσει.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Παρουσιάσαμε στα παιδιά το βιβλίο «Κάστρα: μια συναρπαστική εξερεύνηση» όλα τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με το βιβλίο και ήθελαν να το αγγίξουν και να παίξουν με αυτό.

Διαβάζοντας και ξεφυλλίζοντας το βιβλίο αναφερθήκαμε και στο κάστρο της Ρόδου. Σχεδόν όλα τα παιδιά το είχαν επισκεφτεί και ήθελαν να εκφράσουν τις εμπειρίες τους. Στη συνέχεια δείξαμε στα παιδιά όλα τα βιβλία που τους είχαμε διαβάσει και τους προτείναμε να προσπαθήσουμε να κατασκευάσουμε ένα δικό μας κάστρο με κουτιά που θα είχαν πάνω τους τίτλους των βιβλίων που είχαμε διαβάσει μαζί.

Απλώσαμε μπροστά στα παιδιά όλα τα βιβλία και τους τίτλους τους και τους ζητούσαμε να αντιστοιχίσουν το βιβλίο με τον αντίστοιχο τίτλο του. Στη συνέχεια τα παιδιά κόλλησαν τον τίτλο πάνω στο χαρτόκουτο το οποίο αποτελούσε το βασικό υλικό για να χτιστεί το κάστρο μας. Έπειτα κάθε παιδί συνέβαλλε στο χτίσιμο του κάστρου. Όταν το κάστρο μας τελείωσε, μαζί με τα παιδιά καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι για να γίνει πιο ωραίο και μεγαλοπρεπές το κάστρο θα έπρεπε να διαβάσουμε και άλλα βιβλία για να έχουμε περισσότερους τίτλους. Είπαμε ότι μέχρι να κλείσουν τα σχολεία θα έχουν διαβάσει με την κυρία τους τόσα πολλά βιβλία ώστε να φτιάξουν «το κάστρο των τίτλων» πιο μεγάλο και πιο όμορφο (βλ. παράρτημα ενδεικτικές φωτογραφίες 15^{ης} δραστηριότητας).

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΧΟΛΙΑ

Στόχος μας, κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής μας παρέμβασης όπως αναφέραμε, ήταν από τη μια να δώσουμε κίνητρα και ενδιαφέρον για να έρθουν τα παιδιά πιο κοντά στο βιβλίο και από την άλλη να συμβάλλουμε στο γραμματισμό τους.

Οι παρατηρήσεις μας και η συμμετοχή των παιδιών στις δραστηριότητες, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το πρόγραμμα είχε θετική απήχηση στα παιδιά.. Οι αντιδράσεις τους (Κυρία θα έρθεις και αύριο; Πότε θα ξανάρθεις; Τι βιβλίο θα διαβάσουμε αύριο; κλπ.) επιβεβαιώνουν αυτό το συμπέρασμα.. Επιπλέον η βαθμιαία εξοικείωση με το υλικό και η αίσθηση επιτυχίας που τους έδινε η ενασχόληση τους με αυτό, συνέτεινε προς αυτή την κατεύθυνση.

Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης των βιβλίων από εμάς χρησιμοποιήσαμε κάποιες αφηγηματικές τεχνικές όπως τον τονισμό της φωνής μας, τη δραματοποίηση και κάναμε σχόλια προσωπικής εμπλοκής. Με την αυξομείωση της έντασης της φωνής (ψιθυριστά ή δυνατά), προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε αγωνία ή να τονίσουμε κάποιο σημείο της ιστορίας κλπ. Αλλάζαμε τη φωνή μας στους διαλόγους ανάλογα με το ποιος μιλά. Δραματοποιούσαμε σκηνές της ιστορίας με κινήσεις, ήχους κλπ. Δείχναμε προσωπικό ενδιαφέρον (π.χ. Άραγε παιδιά τι θα γίνει μετά; Για να δούμε τι θα γίνει. Έχω μεγάλη περιέργεια.) και ευχαρίστηση ή αγωνία (π.χ. γέλια, επιφωνήματα κλπ).

Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα τα παιδιά ανέπτυξαν έντονο ενδιαφέρον και διάθεση για τις δραστηριότητες που είχαν σχέση με το βιβλίο. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων εξέφραζαν την επιθυμία τους για γράψιμο και διάβασμα. Αυτή η διαδικασία έδινε στα παιδιά αυτοπεποίθηση, τόνωνε το αίσθημα της δημιουργικότητας και δημιουργούσε το ενδιαφέρον

για το βιβλίο. Επιπλέον μέσω πολλών δραστηριοτήτων που περιλάμβαναν γραφή και ανάγνωση τα παιδιά εξοικειώθηκαν με αυτές τις δεξιότητες.

Τα παιδιά σε όλη τη διάρκεια των δραστηριοτήτων εξέφραζαν έντονα την επιθυμία τους για γράψιμο και φάνηκε να αγαπούν την εμπλοκή τους σε δραστηριότητες γραφής. Πρέπει να αναφέρουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αναγνώριζαν τα γράμματα και μπορούσαν ακόμη και να διαβάσουν λέξεις ή φράσεις χωρίς βοήθεια.

Η εφαρμογή του προγράμματος πραγματοποιούνταν και ολοκληρώνονταν μέσα στο χρόνο της ελεύθερης ενασχόλησης των παιδιών στην ώρα της φύλαξης. Αξιοπρόσεκτη είναι η αλλαγή της συμπεριφοράς των παιδιών κατά τη διάρκεια της ενασχόλησης τους με το υλικό. Μειώθηκε αισθητά ο θόρυβος, η φασαρία και κάθε παιδί δούλευε με ενδιαφέρον στη δραστηριότητα με την οποία ασχολούνταν, χωρίς σημάδια φόβου και άγχους, πιθανόν γιατί κανένα παιδί δεν αισθάνονταν υποχρεωμένο να συμμετέχει στις προτεινόμενες δραστηριότητες. Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων παρατηρούσαμε τις αντιδράσεις των παιδιών, το πώς εμπλέκονταν σ' αυτές και το ενδιαφέρον τους γι' αυτές και τα βιβλία. Στα πλαίσια της συστηματικής παρατήρησης των παιδιών, μας ήταν πολύ χρήσιμες οι φωτογραφίες, γιατί έδωσαν τη δυνατότητα για πιο αντικειμενική παρατήρηση. Η εφαρμογή των δραστηριοτήτων πραγματοποιήθηκε μέσα στην τάξη τους, στο φυσικό τους περιβάλλον.

Στην πρώτη φάση εφαρμογής των δραστηριοτήτων παρουσιάσαμε στα παιδιά το υλικό και τα βιβλία (σε όσες δραστηριότητες υπάρχουν), ενώ στη δεύτερη φάση εμπλέξαμε τα παιδιά σε δραστηριότητες, παίξαμε μαζί και κάναμε διάφορες κατασκευές.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε ότι κάποιες δραστηριότητες που αρχικά θεωρούνταν δύσκολες κύλησαν με μεγάλη ευκολία, ενώ κάποιες που αρχικά θεωρούσαμε πιο εύκολες δυσκόλεψαν περισσότερο τα παιδιά. Έτσι για παράδειγμα η δραστηριότητα με το «ντόμινο από βιβλία» που αρχικά θεωρήθηκε από τη νηπιαγωγό της τάξης πολύ δύσκολη, τα παιδιά την πραγματοποίησαν με μεγάλη ευκολία, ενώ η δραστηριότητα με το επιτραπέζιο παιχνίδι της Κοκκινοσκουφίτσας, που θεωρούσαμε εμείς πολύ ευχάριστη και δημιουργική, δυσκόλεψε τα παιδιά με την έννοια ότι δεν μπορούσαν να σκεφτούν άλλο τρόπο εξέλιξης της ιστορίας και πάντα κατέληγαν στο συμπέρασμα ότι ο λύκος έτρωγε την Κοκκινοσκουφίτσα. Άλλες πάλι δραστηριότητες όπως αυτήν με τα οικογενειακά λουλούδια ή αυτή με την κατασκευή του κάστρου πιστεύουμε ότι θα έπρεπε να γίνουν καλύτερα στη διάρκεια ολόκληρου του σχολικού έτους για να προλάβουν τα παιδιά να ασχοληθούν με όσο το δυνατόν περισσότερα βιβλία έτσι το αποτέλεσμα των κατασκευών τους να ήταν καλύτερο.

Τα παιδιά μέσα από τη γνωριμία και την επαφή μ' αυτού του είδους το υλικό και τα βιβλία αύξησαν τις γνώσεις τους, διεύρυναν την αναγνωστική και αφηγηματική τους

εμπειρία, ενίσχυσαν τις ικανότητες μάθησης, κατανόησης, της ικανότητας της χρήσης της γλώσσας, της κριτικής και δημιουργικής τους ικανότητας. Μέσα από τις ιστορίες που έφτιαξαν στα πλαίσια των δραστηριοτήτων ασκήθηκαν στην αποσύνθεση μιας ιστορίας και στην εκ νέου σύνθεση της με δημιουργικό τρόπο.

Τέλος πρέπει να πούμε ότι το γεγονός ότι δεν πραγματοποιούσαμε τις δραστηριότητες μέσα στο ωράριο του νηπιαγωγείου αλλά μετά τις 12, την ώρα της φύλαξης, ίσως να ήταν λίγο κουραστικό για τα παιδιά λόγω πολύωρης απασχόλησης τους στο χώρο του νηπιαγωγείου. Μερικές φορές επίσης κάποιοι γονείς έπαιρναν τα παιδιά τους νωρίτερα, πριν ολοκληρώσουν κάποια δραστηριότητα. Τα παιδιά τότε εξέφραζαν τη δυσαρέσκεια τους ακόμα και με κλάμα.. Ένα επιπλέον στοιχείο που επισημαίνουμε για την παρέμβαση μας είναι ότι παρά το γεγονός ότι πραγματοποιήθηκε από εμάς, πρόσωπο ξένο προς τα παιδιά, η συμμετοχή τους δείχνει την άμεση εξοικείωση με το υλικό και με εμάς.

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανάπτυξη της θετικής στάσης απέναντι στο βιβλίο αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιτυχία της προσωπικής και επαγγελματικής ζωής του ανθρώπου. Η ενασχόληση των παιδιών με τα βιβλία συνδέεται άμεσα με τη σχολική τους επιτυχία και την ακαδημαϊκή καριέρα τους αργότερα.

Το πρόγραμμα που παρουσιάσαμε έδειξε ότι πλούσια ερεθίσματα σε σχέση με το βιβλίο μπορούν να αιχμαλωτίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών της προσχολικής ηλικίας. Οι καινούργιες γνώσεις που μέσα από τέτοιες διαδικασίες το παιδί μόνο του επιζητεί, ανακαλύπτει και κατακτά αποτελούν ένα κίνητρο για περαιτέρω ενασχόληση με το βιβλίο.

Ελπίζουμε ότι με την εκπαιδευτική μας παρέμβαση δημιουργήσαμε θετικές στάσεις απέναντι στο βιβλίο και συμβάλουμε στην κατάκτηση του γραμματισμού. Σίγουρα με τις δραστηριότητες μας δεν καταφέραμε, σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, να δημιουργήσουμε «μια τάξη από αναγνώστες» θέλουμε όμως να πιστεύουμε ότι συμβάλουμε σε μεγάλο βαθμό στο να δημιουργήσουμε ένα θετικό κλίμα το οποίο αν καλλιεργηθεί με τις κατάλληλες παρεμβάσεις σίγουρα θα δημιουργήσει μελλοντικούς φίλους του βιβλίου. Πιστεύουμε δηλαδή ότι η παρέμβαση μας έβαλε ένα μικρό λιθαράκι στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας των παιδιών.

Ουσιαστική παράμετρος για να έρθουν τα παιδιά πιο κοντά στο βιβλίο είναι η κατάρτιση προγραμμάτων προσχολικής εκπαίδευσης που θα παρέχουν στα παιδιά ερεθίσματα ώστε να καλλιεργηθεί η φιλιαναγνωσία τους.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Anderson R. Hiebert Elfrieda, Scott J. Wilkinson I. (1994), «Πώς να δημιουργήσουμε ένα έθνος από αναγνώστες», Αθήνα, εκδ. Gutenberg.
2. Αναγνωστοπούλου Δ.(2002), «Λογοτεχνική πρόσληψη στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση», Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
3. Αναγνωστοπούλου Δ. (2001), «Λογοτεχνικά βιβλία στην προσχολική αγωγή», Αθήνα εκδ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου.
4. Baynham M. (2000), «Πρακτικές γραμματισμού», Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο.
5. Βοσνιάδου Σ.(1992), «Η ανάπτυξη της γλώσσας και της ικανότητας για γλωσσική επικοινωνία», *Κείμενα Γλωσσικής Επικοινωνίας*, τόμος Α' Γλώσσα, Αθήνα, εκδ. Gutenberg.
6. Vygotsky L. (1997), «Νους στην κοινωνία: Η ανάπτυξη των ανώτερων ψυχολογικών διαδικασιών», Σ. Βοσνιάδου (επίμ) Αθήνα, Gutenberg.
7. Γιαννικοπούλου Α. (1998), «Από την προ-ανάγνωση στην ανάγνωση. Οδηγός για γονείς και εκπαιδευτικούς», Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης.
8. Γιαννικοπούλου Α.(2001), «Η γραπτή γλώσσα στο νηπιαγωγείο», Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης.
9. Γιαννικοπούλου Α. (2003), «Εικονογραφημένα παιδικά βιβλία: Η συμβολή τους στην κατάκτηση του γραμματισμού». Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, 33, 8-13.
10. Δαφέρμου Χ. Κουλούρη Π. Μπασαγιάννη Ε.(2006), «Οδηγός Νηπιαγωγού Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης», Αθήνα, εκδ. Ο.Ε.Δ.Β.

11. Dombey H. Spencer M. (1998), «Πρώτη ανάγνωση και γραφή», Αθήνα, εκδ. Έκφραση.
12. Ζαφρανάς και Κάτσιου Ζαφρανά (1991), «Φυσιολογία της μάθησης 1. Ύλη και εγκέφαλος», Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη.
13. Ζαφρανάς και Κάτσιου Ζαφρανά(1989), «Φυσιολογία της μάθησης 2 Από τον εγκέφαλο στη νόηση», Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη.
14. Ηλιόπουλος Β.(2007), «Φιλαναγνωσία και νέος οδηγός για νηπιαγωγούς» Παράθυρο στην εκπαίδευση του παιδιού, 45, 280-283.
15. Κάτσιου-Ζαφρανά Μ (1996), «Εγκέφαλος και γλώσσα Γραφή και ανάγνωση στην προσχολική ηλικία», Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου συνεδρίου «Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας», Θεσσαλονίκη.
16. Κάτσιου Ζαφρανά (2001), «Εγκέφαλος και εκπαίδευση», Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη.
17. Κουτσουβάνου Ε. (2000), «Πρώτη ανάγνωση και γραφή, στρατηγικές διδακτικής», Αθήνα, εκδ. Οδυσσέας.
18. Cole M.& Cole S. (2001), «Η ανάπτυξη των παιδιών. Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία», Τόμος Β΄ Αθήνα, Τυπωθήτω.
19. Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2005), «Το παιδί και η ανάγνωση: Στάσεις, προτιμήσεις, συνήθειες», (Πρόλογος: Μ. Ι. Κασσωτάκης) Αθήνα, εκδ. Γρηγόρης.
20. Μοντεσσόρι, Μ. (1993), «Ο δεκτικός νους», Αθήνα, εκδ. Γλάρος.
21. Μοσχοβάκη Ε. (2001), «Η γλωσσική συμμετοχή των νηπίων κατά τη διάρκεια παρουσίασης παιδικών βιβλίων στο νηπιαγωγείο». Στο Παπούλια-Τζελέπη (2001).

22. Μπρασέρ Φ. (2005), «1001 δραστηριότητες για να αγαπήσω το βιβλίο», Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο.
23. Παπανικολάου Τ. & Τσιλιμένη Τ. (1998), «Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο, θεωρία και πράξη», Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
24. Παπούλια –Τζελέπη Π. (1993^α), «Η ανάπτυξη του γραμματισμού στο ελληνικό γραφημικό σύστημα : Η αναγνώριση συμπεριφορών γραμματισμού». Γλώσσα 30:5-18.
25. Παπούλια-Τελέπη Π. (1993β), «Η ανάπτυξη του γραμματισμού και το νηπιαγωγείο (εμπειρική έρευνα)» Γλώσσα 31: 4-16.
26. Παπούλια-Τζελέπη Π. (2001), «Ανάδυση του γραμματισμού έρευνα και πρακτική», Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης.
27. Passeron J.C.(2000), «Ο πολιτιστικός πολυμορφισμός της ανάγνωσης. Σχετικά με τον αναλφαβητισμό», σσ. 103-118 στο Όψεις της ανάγνωσης, μτφ. Σιατίτσας Φ., Αθήνα, εκδ. Νήσος.
28. Πόρποδας Κ. (1984^α), «Γνωστικές λειτουργίες στη μάθηση του γραπτού λόγου». Γλώσσα
29. Πόρποδας Κ. (1984), «Εισαγωγή στην Ψυχολογία της Γλώσσας», Αθήνα.
30. Πόρποδας Κ. (1995), «Ο γραπτός λόγος από τη σκοπιά της γνωστικής ψυχολογίας. Μια πολυεπιστημονική θεώρηση της γλώσσας», Κρήτη, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας.
31. Ποσλανιεκ Κ. (1992), «Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα», Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης.
32. Σακελαρίου Χ. (2003), «Παιδί και βιβλίο. Η καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και της καλλιπέπειας με την παιδική λογοτεχνία», Αθήνα, Μελωδία-Καψάσκη.

33. Τάφα Ε. (2001), « Ανάγνωση και γραφή στην προσχολική ηλικία», Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
34. Τζουριάδου Μ. (1995), «Ο λόγος του παιδιού της προσχολικής ηλικίας», Θεσσαλονίκη, εκδ. Προμηθεύς.
35. Adams M. J. *Beginning to read first* Cambridge, MA, MIT Press.
36. Csikszentmihalyi & McCormack, (1986), « The influence of teachers. Phi Delta Kappan»
37. Cole, J. E. (2003), «What motivates students to read? Four literacy personalities. The Reading Teacher».
38. McKenna M., Stratton B., Grindler M., & Jenkins, S. J. (1995), «Differential effects of whole language and traditional instruction on reading attitudes» *Journal of Reading Behavior*.
39. Gambrell, L. B., Palmer, B. M., Codling, R. M., & Mazzoni, S. A. (1996), *Assessing motivation to read. The Reading Teache*.
40. www.komvos.edu.gr/periodiko

ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

41. Ηλιόπουλος Βαγγέλης (2007), «Ο Τριγωνοψαρούλης», Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
42. Murphy Jill (1991), «Επιτέλους ησυχία», Αθήνα, εκδ. Ρώση.
43. Τριβιζάς Ευγένιος (2006), «Ο λαίμαργος Τουνελόδρακος», Αθήνα, εκδ. Κέδρος.
44. Τριβιζάς Ευγένιος (2007), «Φουφήχτρα, η μάγισσα με την ηλεκτρική σκούπα», Αθήνα, εκδ. Μίνωας.
45. Σακελλαρίδης Γιώργος (2000), «Ο Πρίγκιπας Λεμόνης και η όμορφη Κρμμύδω», Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
46. Osband G. Andrew R. (2006), «Κάστρα, μια συναρπαστική τρισδιάστατη εξερεύνηση», Αθήνα, εκδ. Σαβάλλας.
47. Κλασικά παραμύθια από τη σειρά: Φανταστικά παραμύθια (1996), Αθήνα, εκδ. Παπαδόπουλος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ενδεικτικές φωτογραφίες 1^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

Ενδεικτικές φωτογραφίες 2^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

Ενδεικτικές φωτογραφίες 3^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

Ενδεικτικές φωτογραφίες 4^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

Ενδεικτικές φωτογραφίες 5^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

Ενδεικτικές φωτογραφίες 6^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

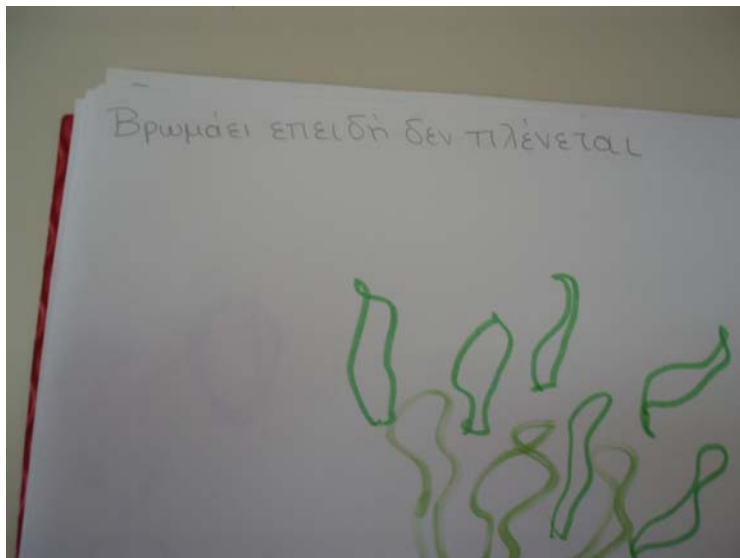
7

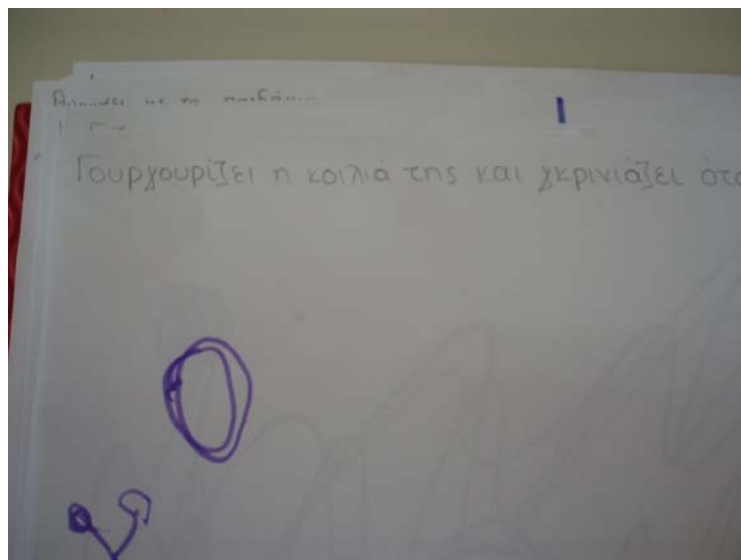
8

9

10

11

12

13

14

15

Ενδεικτικές φωτογραφίες 7^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

Ενδεικτικές φωτογραφίες 8^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

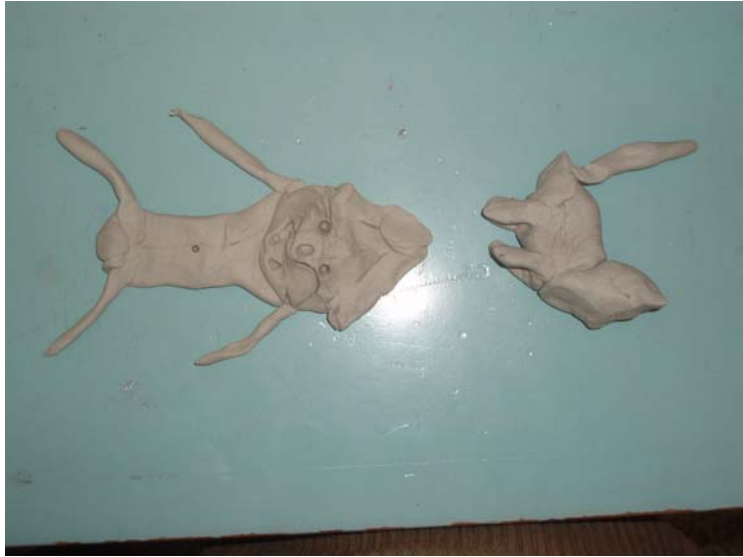

5

6

7

8

9

Ενδεικτικές φωτογραφίες 9^{ης} δραστηριότητας

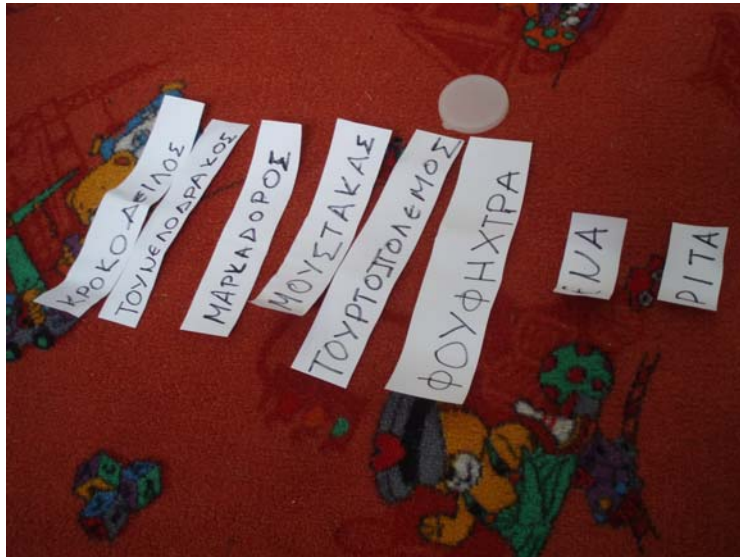
1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

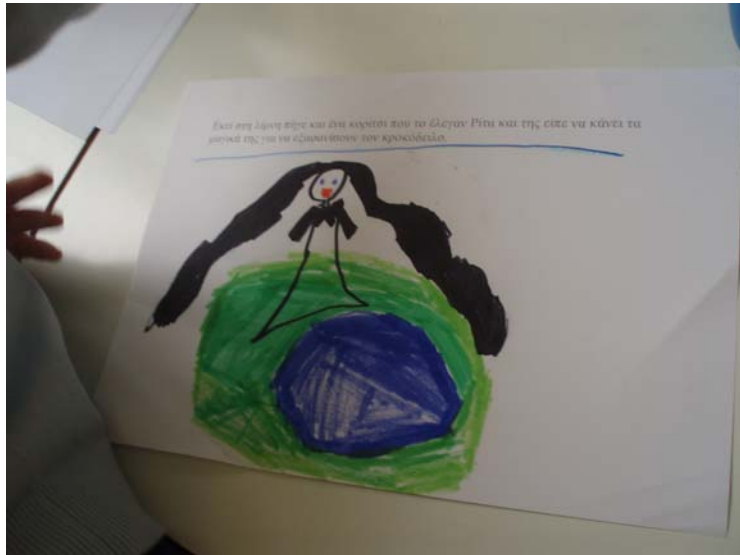
13

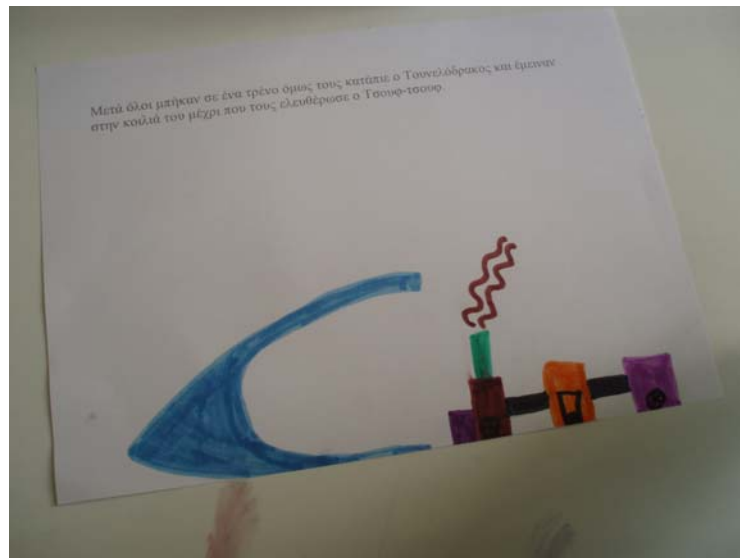
14

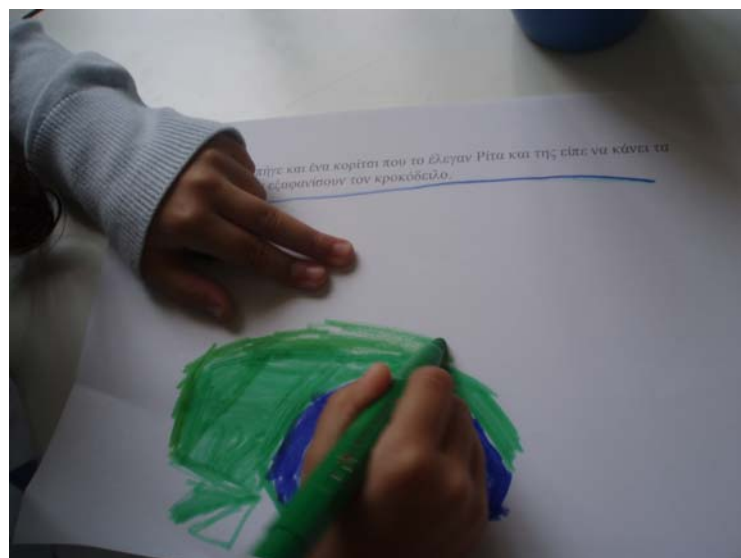
15

16

17

18

Ενδεικτικές φωτογραφίες 10^{ης} δραστηριότητας

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

Ενδεικτικές φωτογραφίες 11^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

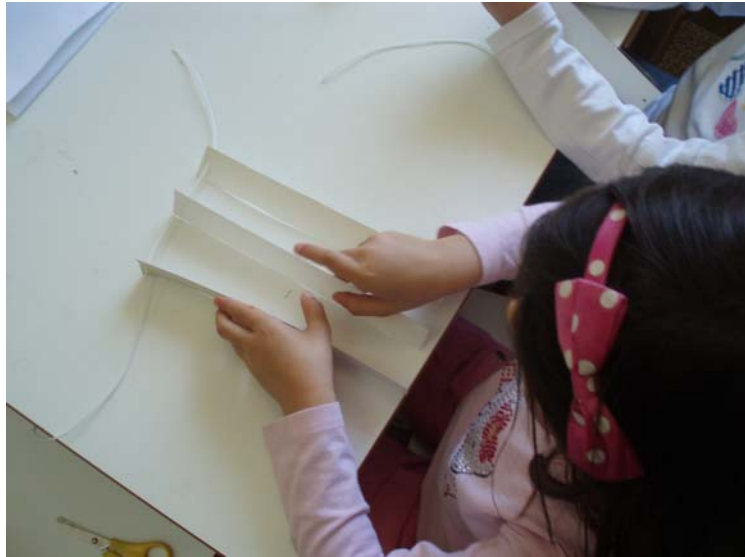
5

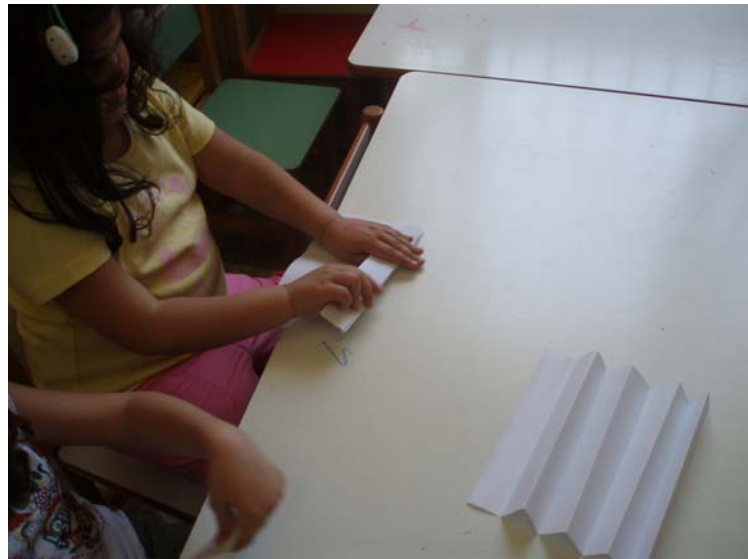
6

7

8

9

10

11

12

Ενδεικτικές φωτογραφίες 12^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

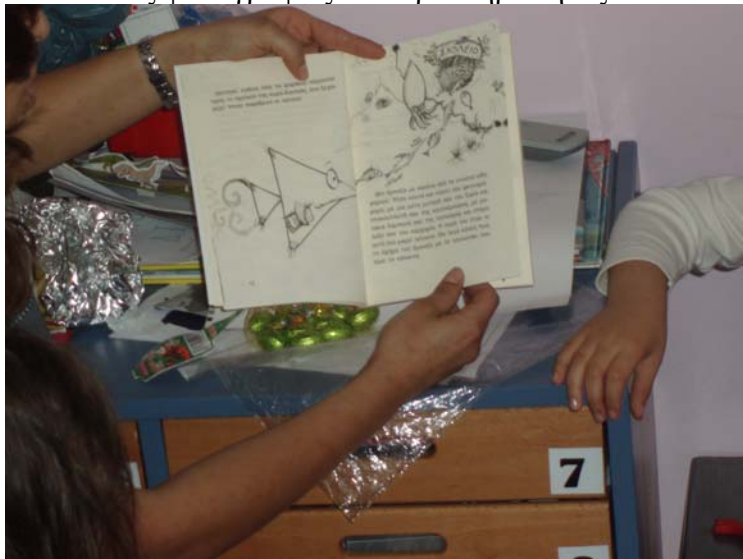

11

12

Ενδεικτικές φωτογραφίες 13^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

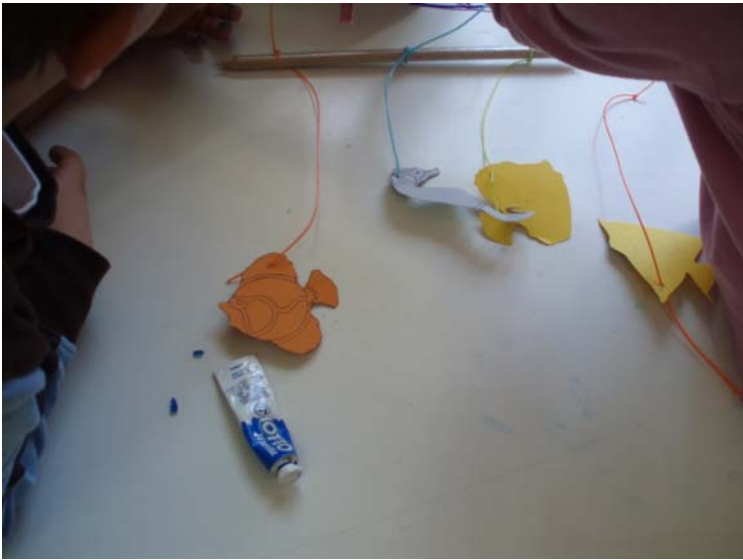

12

13

14

15

16

17

18

Ενδεικτικές φωτογραφίες 14^{ης} δραστηριότητας

1

2

3

4

5

6

7

8

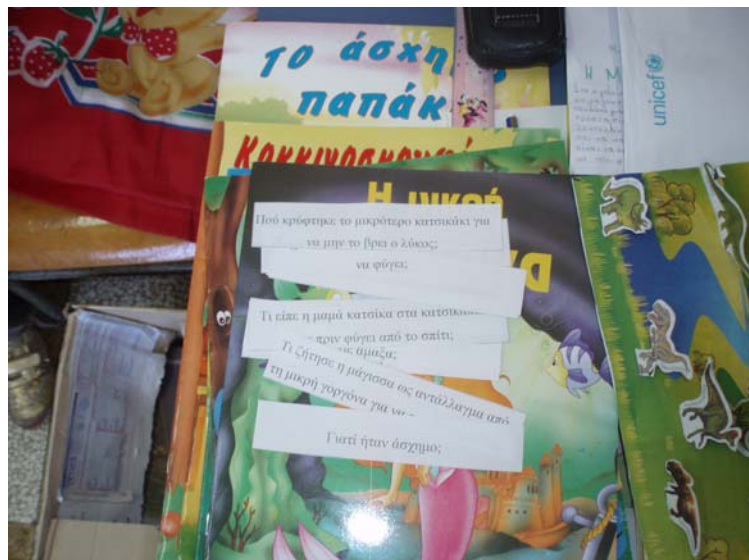
9

10

11

12

13

14

15

16

17

18